

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра світової економіки

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Політики «економічного прориву»: світовий досвід»

(на матеріалах Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, м. Київ)

Студентка II курсу, 1м групи,
факультету міжнародної торгівлі
і права, спеціальності 051
«Економіка» спеціалізації
«Міжнародна економіка»

підпис

Вірич
Ірина Олегівна

Науковий керівник
доктор економічних наук,
професор кафедри світової
економіки

підпис

Дугінець Ганна
Володимирівна

Гарант освітньої
програми
к.е.н, професор

підпис

Кудирко
Людмила Петрівна

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ КРАЇН, ЯКІ ЗДІЙСНИЛИ «ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОРИВ»	7
1.1 Теоретично-методологічні підходи до сутності політики «економічного прориву».....	7
1.2 Досвід країн Латинської Америки, які здійснили «економічний прорив»	11
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СКЛАДОВИХ, ЩО НАДАЮТЬ МОЖЛИВІСТЬ ЗДІЙСНИТИ «ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОРИВ»	19
2.1 Передумови, складові та наслідки здійснення політики «економічного прориву».....	19
2.2 Оцінка впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на можливість здійснити «економічний прорив».....	24
Висновки до розділу 2.....	31
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ «ЕКОНОМІЧНОГО ПРОРИВУ» В УКРАЇНІ	33
3.1 Пріоритетні напрями для України в утворенні складових «економічного прориву».....	33
3.2 Прогнозна оцінка ефективності запропонованих заходів.....	43
Висновки до розділу 3.....	48
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	56

АНОТАЦІЯ

Вірич Ірина Олегівна. «Політики «економічного прориву»: світовий досвід» (на матеріалах Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, м. Київ)

Випускна кваліфікаційна робота присвячена актуальній проблемі економічного зростання країни та формування засад політики «економічного прориву». Дослідження виконано на матеріалах Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

У роботі проведено дослідження проблематики «економічного прориву», досліджено досвід країн Латинської Америки в процесі проведення політики прискореного економічного зростання та розроблено механізм формулювання пріоритетів довгострокової стратегії розвитку країни та успішності проведення політики «економічного прориву»

На основі аналізу складових довгострокової стратегії розвитку країни розроблено пропозиції щодо їх формування в українських реаліях. В результаті проведеного дослідження запропоновано і описано пріоритетні напрями розвитку України в утворенні складових «економічного прориву». Також, проведено статистичну оцінку успішності запропонованої політики та сформовано прогноз динаміки ВВП України як основного показника економічного зростання.

Ключові слова: політика «економічного прориву», проривна економіка, економічне диво, прискорене економічне зростання, стратегія розвитку країни.

ANNOTATION

Virych Iryna. «Economic breakthrough» policy: world experience (on the materials of the Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine, Kyiv).

The final qualification work is devoted to the actual problem of the country economic growth and the formation of the "economic breakthrough" policy principles. The research was performed on the materials of the Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine.

The paper studies the problems of "economic breakthrough", reveals the Latin America experience in the process of rapid economic growth policies and develops a mechanism for formulating priorities for long-term development strategy and the "economic breakthrough" policy success.

On the basis of the components analysis of the long-term development strategy of the country, proposals for their formation in the Ukrainian realities have been developed. The study proposed and described priority development directions of Ukraine in the formation of the "economic breakthrough" components. Also, a statistical assessment of the proposed policy success was made and a forecast of the Ukraine's GDP dynamics was formed.

Keywords: "economic breakthrough" policy, breakthrough economy, economic miracle, accelerated economic growth, country development strategy.

ВСТУП

Питання про те, що визначає багатство націй, завжди було в центрі економічної науки і як таке справляло великий вплив на економічну політику впродовж часів. Наприкінці минулого століття до чинників, що сприяють багатству націй, було додано такі, як технологічний прогрес, макроекономічна стабільність, якісне управління, прозорі та ефективні інституції тощо. Більшість з цих чинників мають “запрацювати” синхронно, аби забезпечити прискорене економічне зростання.

Національна економіка завжди справляє вплив на глобальний поступ, надто якщо вона пропонує людству проривні інноваційні технології, які виконують функцію локомотива світового розвитку, інтегрують, згуртовують держави довкола вирішення глобальних проблем. Зворотним ефектом такого впливу є зміцнення її власних позицій у світовому економічному середовищі, формування новітньої економічної структури, зростання добробуту населення та, найголовніше, паритетне входження до глобального економічного простору.

За різноманітних передумов, різними методами, у різних місцях, у різний час, різними державам вдалось досягти стрімкого зростання економіки, який тепер прийнято іменувати «економічним проривом». Для багатьох з них, це підняття стало трампліном для формування нового рівня господарювання, для інших воно мало нетривалий, а інколи і руйнівний ефект.

Українські реалії вимагають звернення до досвіду країн, які пережили глибокі економічні кризи подібної глибини і знайшли вихід із подібної ситуації. Особливий інтерес становлять країни, в яких мало місце так зване «економічне диво», тобто ті держави, які форсованими, специфічними та інноваційними методами, що враховують національні особливості, зуміли запобігти економічному падінню і різко спрямувати вектор розвитку в протилежний бік.

Українська економіка, яка у недалекому минулому посідала одне з перших місць у світі за науково-технологічним потенціалом, нині має обмежену кількість інноваційних програм, що базуються на фундаментальних дослідженнях та дотуються державою. Тим часом попит на інноваційні технології у світі зростають,

особливо у галузі пошуку ресурсів, моніторингу і оптимізації їхнього використання, попередження техногенних катастроф, тощо.

Актуальність теми. У сучасному глобалізованому і швидкозмінному середовищі, кожній країні необхідно мати план дій, щодо підвищення своєї конкурентоспроможності. Інноваційні відкриття за своєю економічною суттю забезпечують присутність країни на світових ринках та монопольні переваги на локальних, що тягне за собою кумулятивне зростання експортного потенціалу зокрема і обсягів національного виробництва загалом. Особливий інтерес до проривної економіки на даному етапі розвитку економіки України викликаний пошуком більш ефективного шляху розвитку, ніж ті, що застосовувалися в останні більш ніж четверть століття.

Методологічною основою дослідження стали доробки вчених-економістів, істориків та політологів. Економічний розвиток та, у тому числі, теорії економічного прориву досліджували Р. Шарма [1], Ж.В. Поплавська [14], Т.Ю. Огаренко, Дж. Б. Кларк., В. М. Геєць, І. І. Лукінов, В. І. Ляшенко, В. Істерлі, Портер М., Полунеев Ю.В. [3], Мацкуляк І.Д. [2].

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження проблематики «економічного прориву» та формування порад для України у провадженні політики «економічного прориву»

Для досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи були виділені та вирішені основні завдання:

- визначити сутність політики «економічного прориву»
- дослідити досвід країн Латинської Америки в процесі проведення політики «економічного прориву»
- описати передумови, складові та наслідки здійснення політики «економічного прориву»
- розробити механізм формулювання пріоритетів довгострокової стратегії розвитку країни та успішності проведення політики «економічного прориву»
- описати пріоритетні напрями розвитку України в утворенні складових «економічного прориву» та оцінити їх ефективність

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес формування та управління економічних процесів держави.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти формування передумов провадження політики «економічного прориву».

Методи дослідження. У роботі використано широкий спектр загальноприйнятих методів наукових досліджень на основі системного підходу. При дослідженні теоретичних напрацювань було використано методи аналізу і синтезу, абстрагування, науково-аналітичний, порівняння, узагальнення наукових публікацій. При побудові таблиць використано загальнонаукові і спеціальні методи – абстрактно-логічний, графічний, емпіричний і статистичний.

Інформаційною базою дослідження стали дані Світового банку, статистичні інтернет-ресурси, нормативно-правова база, журнали, підручники та навчальні посібники.

Наукова новизна одержаних результатів випускної кваліфікаційної роботи полягатиме у поглибленні існуючих теоретичних основ та розробленні методики дослідження політики «економічного прориву».

Практичне значення проведеного дослідження полягає у тому, що його результати та розроблені пропозиції можуть бути використані у практичній діяльності органів державної влади в напрямку удосконалення процесу формування засад політики «економічного прориву» в Україні.

Апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження було підготовлено наукову статтю на тему «Політика «економічного прориву»: досвід Чилі» і опубліковано її у Науковому журналі «Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право» № 4(111)2020.

Головні завдання кваліфікаційної роботи обумовили її **структуру**. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 45 джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ КРАЇН, ЯКІ ЗДІЙСНИЛИ «ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОРИВ»

1.1 Теоретично-методологічні підходи до сутності політики «економічного прориву»

Питання про те, що визначає економічний розвиток країн, завжди справляло вплив на політику впродовж багатьох років. У 20-му столітті вчені акцентували на інвестиціях у виробничий капітал та інфраструктуру як головні чинники економічного зростання. Але такі інвестиції, особливо у країнах, що розвиваються, мають обмежений вплив на багатство цих країн. Наприкінці минулого століття до чинників, що сприяють багатству націй, було додано такі, як технологічний прогрес, макроекономічна стабільність, якісне управління, прозорі та ефективні інституції тощо. Більшість з цих чинників мають “запрацювати” синхронно, аби забезпечити прискорене економічне зростання.

«Економічне диво» та «економічний прорив» — образні вислови, якими описують тривалі періоди стрімкого економічного зростання деяких країн та регіонів.[1, с.6] Такі періоди стрімкої економічної експансії призводять до зростання ВВП, нижчого рівня безробіття, вищого рівня інфляції та зростання цін на активи. Економічний прорив зазвичай припускає, що економіка перегрівається, створюючи позитивний розрив у виробництві та інфляційний тиск.

Економічне диво свідчить про те, що економіка зростає швидше, ніж довгострокові тенденції економічного зростання. Економічний підйом, як правило, є нежиттєздатним і часто супроводжується подальшим економічним спадом (рис. 1.1).

Проведений аналіз останніх публікацій з означеної проблеми дозволив виявити, що світова історія має багато прикладів країн, що реалізували «економічне диво», серед них найуспішнішими виявились Німеччина, Японія та «Далекосхідні тигри». Також варто відзначити низку країн, в яких трансформаційні процеси

пройшли успішно, однак питання віднесення їх до «дива» є дискусійним, серед них Чехія, Чилі, Аргентина. [Додаток А]

Рис. 1.1 Типова динаміка ВВП країни під час провадження політики «економічного прориву»

Джерело: [1]

Письменник Робін Шарма вважає, що прорив економіки має на увазі прискорення економічного зростання, якого можна досягти через інноваційні зміни в управлінні. Логіка необхідних темпів зростання проста: вони повинні бути тим вище, чим нижче у країні ВВП на душу населення. З огляду на ефект швидкого старту, «проривна швидкість» для країн з ВВП на душу населення більше 20 тис. дол. вважається прийнятною при щорічному зростанні ВВП 3%; 10-15 тис. дол. - 4-5%; нарешті, нижче 10 тис. дол. - 6-7% [1, с.7] Країни, які так зростають, привертають до себе увагу інвесторів, незважаючи на корупцію, слабку інфраструктуру, низьку спроможність інституцій та інші негаразди. Бізнес йде туди, де можна заробити, і вміє працювати в умовах високих ризиків.

Становлення проривних технологій та сучасне управління ними відбуваються в рамках виробничого розвитку в міру виникнення нового знання. Вони розвиваються на основі інновацій, сприяючи кардинальному підвищенню доходів суб'єктів господарювання. Кожна проривна інновація викликає до життя нові напрямки діяльності, серед яких особлива місія належить менеджменту [1, с.9]

Проривна економіка - це нова якість національного господарства в цілому або його певної частини. Чим більше вона розвивається, чим більш професійним стає її менеджмент і тим помітнішою його трансформація в новий суспільно-технологічний стан. Проривна економіка виявляє здатність народного господарства до динамічного розвитку в умовах жорсткої міжнародної конкуренції. Проривна економіка включає сукупність економічних відносин, які забезпечують процес суспільного виробництва, науковий опис способу його здійснення, а також методи управління, що призводять до революційних змін, якщо не у всіх сферах життєдіяльності людей, то в багатьох з них. [2, с.77]

Розмежуванням поняття «економічного дива» від успішної реалізації економічних реформ може слугувати закладена ідея в понятті синтезу двох факторів: глибокої кризи перед реалізацією реформ і стрімких результатів після неї.

Створення умов для становлення проривної економіки - особливий вид діяльності держави, бізнесу і громадських організацій, що включає і управлінський аспект. Він орієнтований на задоволення потреб та інтересів не тільки реального сектора національного господарства, але і всього суспільства. Успішне становлення та розвиток проривної економіки цілком можливі за умови, що ця задача є основою і державної політики, і важливих цільових національних програм країни. Це тим більш необхідно з огляду на те, що вона забезпечує масштабну підтримку всіх учасників даного процесу, всього народу. Без цілеспрямованого державного впливу фактично не можна домогтися прориву, досягти необхідного ривка у впровадженні у виробництво новітніх досягнень науки і техніки в масштабах країни і управлінні даними інноваційним процесом.

Перш за все, належить сформулювати сукупність умов, в яких культура, талант, знання, компетенції та високі технології перетворюються в основу розвитку суспільства, на якій цілком можливо готувати активні і висококваліфіковані кадри, здатні творчо втілювати в життя нестандартні рішення. [2, с.78]

Підвищення конкурентоспроможності країни в цілому – чи то поступове, чи таке, яке планується правлячою політичною елітою як «гра» на випередки, має розглядатися, насамперед, як свого роду інвестиційний проект, де результат

досягається шляхом цілеспрямованих, послідовних впродовж достатньо тривалого часу і ретельно змодельованих інвестицій в основні фактори сталого економічного зростання.

Основою більшості шляхів швидкого економічного зростання є створення економіки, заснованої на знаннях, - такої, що створює, поширює і використовує знання для забезпечення свого зростання і конкурентоспроможності. Це економіка, в якій знання збагачують всі галузі, всі сектори і всіх учасників економічних процесів. Це економіка, яка не тільки використовує знання в різноманітній формі, але і створює їх у вигляді наукової і різноманітної високотехнологічної продукції, інновацій, висококваліфікованих послуг, освіти та компетенцій

Хоча основу конкурентоспроможності країни становлять конкурентоспроможні у міжнародному контексті національні підприємства, визначальний вплив на здатність національного бізнесу конкурувати справляють чинні в країні інституційно-регуляторні рамки та рішення щодо державних інвестицій у різні бюджетні програми. Все це є результатом логічних і послідовних рішень державної влади. Тому основною рушійною силою у здійсненні прориву є державна влада та її здатність сформулювати реалістичну стратегію, налагодити ефективну координацію усіх гравців, організувати суспільний діалог та мобілізувати суспільство щодо її імплементації. [3, с.11]

Проривний розвиток - рух, який орієнтований на майбутнє, адекватне сутнісним особливостям і традиціям країни і населення. Проривний розвиток передбачає і елементи ринкової саморегуляції, і державне регулювання суспільного відтворення. Держава безпосередньо формує та сприяє формуванню ринкових структур, що відповідають інтересам суспільства, регулює відтворювальні пропорції. Виконуючи функції регулювання проривного відтворення, держава керується його ідеалами і цілями, спирається на наявний інструментарій та розроблену політику.

Прорив можна очікувати тільки після проведення «проривних» реформ, спрямованих на розвиток внутрішнього ринку, а саме, на розвиток інфраструктури, професійного перенавчання кадрів, залучення інвестицій внутрішнього резерву.

В цілому ж проривна економіка - це не панацея від усіх бід, не чарівна паличка, а організація життя суспільства, що природно розвивається на більш високому рівні суспільного виробництва.

1.2 Досвід країн Латинської Америки, які здійснили «економічний прорив»

Протягом останніх десятиліть минулого століття і початок нинішнього характеризуються складними різноспрямованими тенденціями в країнах Латинської Америки. Вони свідчать про структурні зміни, що відбуваються під впливом економічних реформ. Багато аналітиків характеризують нинішній стан як розрив раніше існуючих тенденцій соціально-економічного розвитку країн регіону.

Основними елементами стратегії економічного розвитку, яка реалізується урядами з початку 90-х років ХХ ст., стали забезпечення макроекономічної стабільності та економічного зростання на тлі поглиблення інтеграції в світові ринки, розвиток внутрішнього ринку капіталів, стимулювання накопичень та інвестицій, розвиток нових галузей і виробництв, конкурентоспроможних на зовнішніх ринках.

Далі розглянемо три проекта «економічного дива», які були застосовані для трьох аграрно-індустріальних країн Латинської Америки: Бразилії, Мексики та Чилі. Оскільки загально визнаним показником економічного зростання, а отже і «економічного прориву» є динаміка ВВП, переглянемо його значення на рисунку 1.2 та у Додатку Б.

Бразильський проект модернізації економіки 2000-х років отримав законодавче та інституційне оформлення в період правління Лули да Сілва (2003-2010 рр.) і був продовжений урядом Ділми Руссефф (з 2011 р). Він полягав у створенні сучасної інфраструктури (будівництво автомобільних і залізних доріг, аеропортів і портів, розвиток енергетичних мереж та водопостачання), що забезпечує умови успішного функціонування та модернізації виробництва. Зниження витрат виробництва і підвищення конкурентоспроможності національної економіки було досягнуто за рахунок впровадження інформаційно-

телекомунікаційних систем і, в кінцевому рахунку, підвищення якості управління рухом товарів, послуг і фінансових коштів.[6]

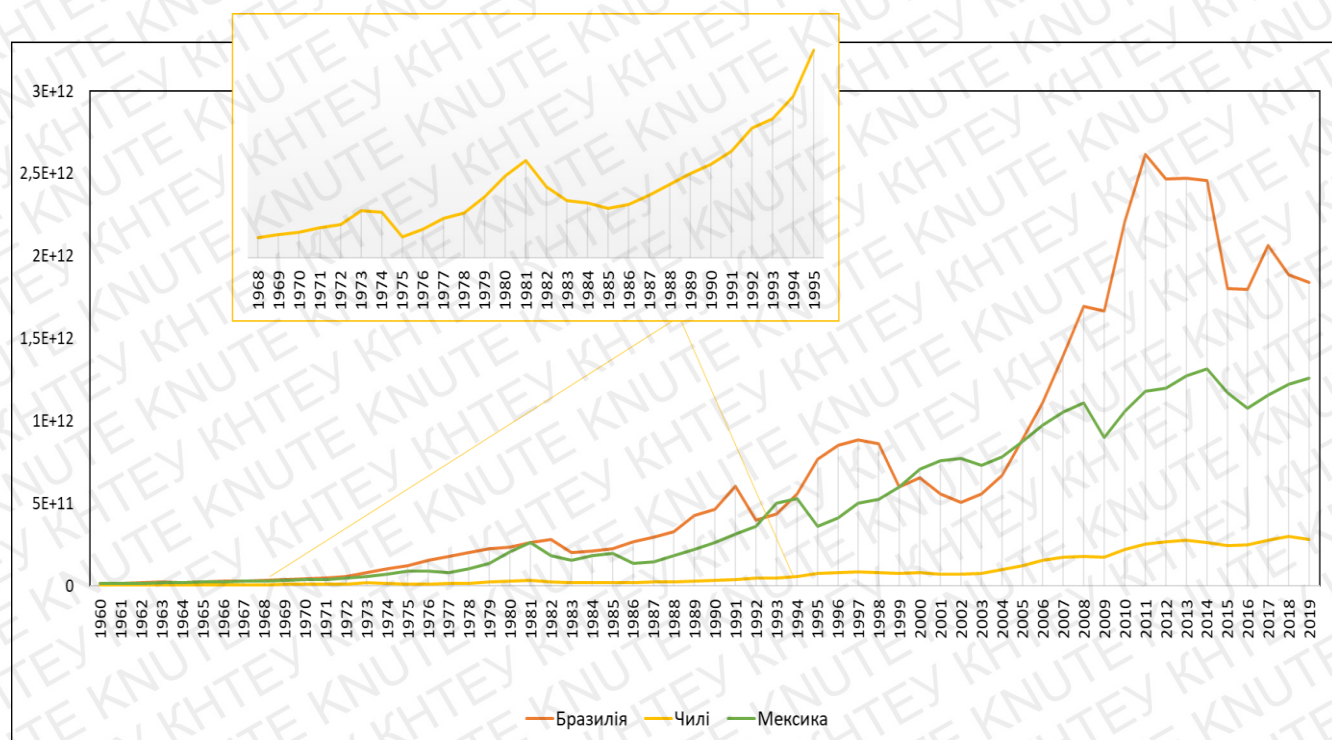

Рис. 1.2 Динаміка ВВП Бразилії, Чилі та Мексики, за 1960-2019 роки, у доларах
Джерело: [5]

Одним з основних напрямків стало формування ємного внутрішнього ринку, створення нових робочих місць, перерозподіл доходів, вирішення проблеми бідності та підвищення життєвого рівня населення, вдосконалення системи освіти і охорони здоров'я. У інноваційній стратегії зроблено акцент на створення технопарків, інноваційних кластерів та впроваджувальних зон в ряді штатів, що одночасно вирішило проблему децентралізації науково-технологічних досліджень. Як наслідок, завдяки своєчасно вжитим заходам щодо нарощування державних інвестицій Бразилії вдалося з мінімальними втратами пройти кризовий 2009 рік. Незважаючи на результати, які зуміла досягти Бразилія, програма економічного розвитку мала і недоліки. Так, інвестиційна активність приватного сектора (за винятком провідних бразильських компаній світового рівня) продовжувала залишатися на низькому рівні, так і не вдалося досягти і цільового показника з інвестицій приватних компаній в НДР. Очевидно, що істотним фактором, що

вплинув на результати виконання програм промислового і науково-технічного розвитку, стала глобальна фінансова криза 2008-2009 рр.

Таблиця 1.1

Переваги та недоліки Бразильського проекту модернізації економіки

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - створення технопарків, інноваційних кластерів та впроваджувальних зон в ряді штатів одночасно вирішує проблему децентралізації науково-технологічних досліджень. - зростання ефективності аграрного сектора завдяки науковим розробкам Бразильської сільськогосподарської дослідної корпорації (Embrapa). - завдяки своєчасно вжитим заходам щодо нарощування державних інвестицій Бразилії вдалося з мінімальними втратами пройти кризовий 2009 рік - були здійснені великі проекти в галузі інфраструктури 	<ul style="list-style-type: none"> - інвестиційна активність приватного сектора (за винятком провідних бразильських компаній світового рівня) продовжувала залишатися на низькому рівні. - не вдалося досягти і цільового показника з інвестицій приватних компаній в НДР. - частка Бразилії в світовому експорті в 2010 р склала 1,25% при плановому показнику в 1,35%.

Джерело: розроблено автором на основі [6], [7], [8]

Мексика з середини 80-х років минулого століття проводила активну політику модернізації з використанням ліберальної ринкової моделі. Реформування здійснювалося на шляху демонтажу колишньої економічної системи через масштабну приватизацію державних підприємств. Вона поєднувалася з не менш масштабним зниженням митних обмежень, відкриттям внутрішнього ринку для іноземних інвестицій. Логічним продовженням курсу на більш глибоке включення в глобальні процеси стало приєднання Мексики до північноамериканському угодою про вільну торгівлю (НАФТА), укладеним між США, Канадою і Мексикою та вступив в силу в 1994 році. Поряд з реальним сектором важливим напрямком структурних перетворень стала валютно-фінансова сфера. Була поставлена під контроль зовнішня заборгованість. Помітні зміни відбулися, перш за все, в обробній промисловості. Її розвиток характеризувався внутрішньогалузевими зрушеннями, прискореним зростанням ряду середньої високотехнологічних виробництв. Крім того, Мексика позиціонує себе як великого виробника і експортера електронної та електротехнічної продукції. До 2010 року вона увійшла до списку найбільших платників у світі виробників і експортерів телекомунікаційного обладнання, електроніки, автомобілів і запчастин до них. [9]

Стратегія модернізації Мексиканської економіки характеризувалася очевидними перекосами, наявністю серйозних соціальних і політичних витрат. Серед них: загострення протиріччя пов'язані з ростом масштабів бідності та сплеском корупції. А також, тільки посилювався розрив між експортоорієнтованими галузями, та тими, продукція яких призначена для внутрішнього споживання за рівнем технічної оснащеності і продуктивності праці.

З досвіду Мексики потрібно звернути увагу на зарубіжну традицію фіскальних інструментів та механізмів, що підтвердили свою ефективність на практиці:

1. полегшувати податкове адміністрування та впроваджувати електронну звітність;
2. надавати податкові пільги та податкові кредити для підприємств, що займаються інноваційною діяльністю;
3. здійснювати податкову підтримку малого бізнесу;
4. заохочувати інвестиційну діяльність, розвиваючи фіскальні стимули.

Таблиця 1.2

Переваги та недоліки Ліберальної ринкової моделі модернізації Мексики

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - помітні зміни відбулися, перш за все, в обробній промисловості. - значні результати досягнуті в автомобілебудуванні, яке перетворилося в один з ключових секторів економіки. - підвищилася роль Мексики на глобальних ринках. - масштабний приток іноземного капіталу 	<ul style="list-style-type: none"> - стратегія модернізації характеризувалася очевидними перекосами, наявністю серйозних соціальних і політичних витрат. - зберігається розрив за рівнем технічної оснащеності і продуктивності праці між експортоорієнтованими платформами і галузями, продукція яких призначена для внутрішнього споживання. - загострилися протиріччя, пов'язані з ростом масштабів бідності та злиднів, сплеском корупції. - зниження ролі сільського господарства в економіці країни.

Джерело: розроблено автором на основі [8], [9]

Структурні зрушення в Чилі не обмежувалися перебудовою її галузей, а включали в себе комплекс рішень щодо лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, виходу на світові ринки, зміни відносин зі світовою кредитно-фінансовою системою. Глибина змін, що відбулися в країні найбільш проявилася в експортоорієнтованих галузях національної економіки, а також у банківській сфері.

Характерною особливістю структурної перебудови економіки Чилі є не стільки поява нових галузей національного господарства, скільки глибока перебудова ряду вже існуючих галузей. Чилійські підприємства сфери послуг стали конкурентоспроможними на міжнародному та глобальному рівнях. Найбільш розвиненою телекомунікаційною системою в регіоні, що дає їй природну перевагу в області ІТ і інтернет-технологій. [10]

Відмінною рисою модернізації чилійської економіки є (викликана браком коштів) відмова від погоні за принципово новими, "високими" технологіями і максимальне використання вже наявного обладнання. Винятком, мабуть, є військово-промисловий комплекс Чилі, багато галузей якого, включаючи авіаракетну, були створені практично з нуля.

Зовнішньоторговельна лібералізація в Чилі змусила значну частину промислових підприємств переорієнтуватися зі стандартів внутрішнього ринку на стандарти світового ринку, активно шукати і завойовувати свої ніші в міжнародному поділі праці. Це сприяло поліпшенню якості і оформлення чилійських товарів, збільшення глибини переробки вихідної сировини, впровадження нових технологій. Все це, в кінцевому рахунку, сприяло прискоренню модернізації економіки і суспільства. [11]

Тим часом відсутність системи захисту місцевих виробників продукції для внутрішнього ринку на першому етапі поставило їх на межу банкрутства і призвело до тимчасового посилення залежності від імпорту продовольства. Ситуація була виправлена лише в другій половині 80-х років завдяки введенню компенсаційного механізму захисту від нестабільності зовнішніх ринків за трьома основними позиціями - пшениця, олійні та цукор. Досвід Чилі показує, що лібералізація і демонополізація експорту сприяють піднесенню сільського господарства лише в поєднанні з протекціоністськими заходами щодо імпорту продовольства

Ситуація з «економічним проривом» у Чилі виявилися дуже неоднозначною і досі є предметом численних спорів. Багато вчених скептично ставляться до чилійської моделі «економічного прориву». Економічне зростання почалось ще до приходу до влади військового уряду. Та й своїм скромним зростанням в той період

Чилі була зобов'язана виключно видобутку корисних копалин (в основному міді), яка практично вся йшла на експорт. Для економічного розвитку Чилі і справді вирішальним є вектор змін цін на сировину і якщо раптом вони різко знизяться, чилійська економіка не витримає. Економічне зростання в Чилі почався тільки в 1984 р і складало від 4 до 6%, за різними даними. Але це зростання було викликане винятковими надприбутками, які надавав військовий режим зарубіжному капіталу.

Існує думка, що ніякого економічного розвитку в Чилі не було, а у 1984-1989 рр. відбувалось лише відновлення зруйнованого Піночетом народного господарства. До дореволюційного рівня розвитку, чилійська економіка за роки «економічного дива» так і не повернулася.

Таблиця 1.3

Переваги та недоліки Чилійської моделі «економічного прориву»

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> -Чилі займає 33-є місце в світовому рейтингу конкурентоспроможності і 2-є серед країн Латинської Америки -Чилійські підприємства сфери послуг стали конкурентоспроможними на міжнародному та глобальному рівнях. - Кількість іноземних туристів за останнє десятиліття збільшилася вдвічі - найбільш розвинутою телекомунікаційною системою в регіоні, що дає їй природну перевагу в області ІТ і інтернет-технологій. -Чилійські бренди просуваються не тільки на профільних торгово-економічних, а й на інших міжнародних заходах різного рівня 	<ul style="list-style-type: none"> - Економіка Чилі продовжує в значній мірі базуватися на виробництві та експорті обмеженої номенклатури сировинних товарів і відповідно залежить від кон'юнктури світових ринків сировини і в першу чергу міді - Коли чилійські виробники стали виходити на іноземні ринки, вони зіткнулися з новими бар'єрами, в першу чергу у вигляді стандартів якості. - Нестача кваліфікованих кадрів і в цілому низький рівень знання англійської мови

Джерело: розроблено автором на основі [10], [11]

Чилійська модель інноваційного розвитку приваблива для сільськогосподарських областей України, де «ланцюжки приросту вартості» створюються з ініціативи самих агропереробних комбінатів. Мотивом такого об'єднання має бути змога його учасників залучати сучасні агротехнології, що забезпечувало б конкурентоспроможність кінцевої продукції, що є дуже важливим для України. Якщо ж поширити такі ланцюжки «приросту вартості» й на інші галузі, то можна створити базу для технологічного поштовху, залучивши наукомісткі технології. [11]

В результаті проведеної латиноамериканськими країнами активної роботи по вдосконаленню системи управління науково-технічною та інноваційною діяльністю оптимізується її інституційна структура, конкретизуються інструменти та форми фінансової підтримки. Збільшуються асигнування на НДР як в номінальному, так і відносному вираженні (за часткою в ВВП). До цього слід додати більш чітке визначення цілей і завдань модернізаційної політики. Одночасно підвищується значення державної інноваційної та освітньої практики, що визначає загальні умови науково-технічного прогресу. Латинська Америка просувається вперед як в плані економічного розвитку, так і інвестицій. Бразилія, Мексика, Чилі витрачають на НДР більше коштів, ніж коли небудь раніше.

Висновки до розділу 1

Проривна економіка - це нова якість національного господарства в цілому або його певної частини. Чим більше вона розвивається, чим більш професійним стає її менеджмент і тим помітнішою його трансформація в новий суспільно-технологічний стан. Економічний прорив має на увазі, що економіка зростає швидше, ніж довгострокові тенденції економічного зростання. Підйом, характерний для цього періоду, як правило, є тимчасовим і часто супроводжується подальшим економічним спадом, проте тенденція до зростання все ж зберігається.

Аналізуючи причини економічного ривка латиноамериканських країн багато дослідників вказують на вкрай вигідну зовнішню кон'юнктуру, перш за все високі ціни на експортні товари держав регіону - сировина, енергоносії та продовольство. Також важливим стало значне розширення внутрішнього ринку за рахунок великих державних інвестицій, фінансових субсидій окремим галузям і малозабезпеченим громадянам, загального підвищення життєвого рівня і купівельної спроможності населення, що і стало основним двигуном зростання.

Багато оглядачів стверджують, що демократичні системи влади в Латинській Америці слабо розвинені і несприйнятливі до змін, саме тому економічні реформи виявилися не в змозі викликати суттєве зростання або скоротити кричущу нерівність в доходах. Не тільки економічні реформи забезпечують економічне

зростання. Швидше саме стабільність політичних інститутів дозволить країні регіону вийти на новий рівень розвитку. Якість представницьких інститутів, верховенство права і демократичний контроль є важливими факторами створення умов для стійкого і довгострокового економічного зростання на рівноправній основі.

Загальні підсумки досвіду реформування економіки в країнах Латинської Америки, згідно з різними дослідженнями, довели що:

1. Реформи не завжди приносять вигоди; структурні реформи пов'язані з великими витратами в короткостроковій перспективі;
2. Одні реформи повинні спиратися на інші;
3. Будь-яка реформа створює передумови для інтенсифікації перерозподільних процесів;
4. В період проведення реформи роль держави збільшується; приватизація не гарантує реструктуризації і підвищення ефективності;
5. Лібералізація зовнішньої торгівлі повинна здійснюватися поступово і вибірково (в залежності від рівня розвитку економіки, якості державного управління та пріоритетів розвитку);
6. «Вільна» конкуренція ефективна тільки в тому випадку, якщо вона підтримується відповідного інституційного інфраструктурою; вільний ринок сам по собі не гарантує розвиток і багатство, домогтися стійких темпів економічного зростання, уникнути політичної нестабільності і зберегти свою фінансову систему під суверенною контролем;

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СКЛАДОВИХ, ЩО НАДАЮТЬ МОЖЛИВІСТЬ ЗДІЙСНИТИ «ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОРИВ»

2.1 Передумови, складові та наслідки здійснення політики «економічного прориву»

Основою економічних проривів зазвичай були революційні зміни в способі виробництва матеріальних благ і задоволення дедалі більших потреб населення за допомогою нововведень. Проривна економіка функціонує на основі [2]:

- організаційно-управлінського нормативного забезпечення, максимально враховує вимоги системи економічних законів, наукові рекомендації, національні традиції і передовий досвід;
- інвестиційно-інституційного потенціалу, різноманіття форм і видів власності, а також форм господарювання;
- концентрування інтелектуальних можливостей в кожній сфері науки, техніки і виробництва на максимально пріоритетних науково-технічних напрямках;
- фінансово-управлінських рекомендацій по її формуванню і вдосконаленню, нових матеріально-фізичних принципів, інноваційних способів, технічних рішень найважливіших проблем господарювання і безпеки;
- високопродуктивних методичних форм взаємодії між структурними підрозділами її організацій та їх зовнішніми партнерами, в тому числі науково-виробничими кластерними і іншими колективами.

У світовій економічній науці та практиці є кілька методологій та систем порівняльного аналізу розвитку країн. Однак найбільш прийнятними для цілей даного дослідження автор вважає два найавторитетніших рейтинги конкурентоспроможності країн та регіонів, зокрема, це – World Competitiveness Report [12] з його Global Competitiveness Index (GCI), що готується Світовим економічним форумом у Давосі (Швейцарія), та World Competitiveness Yearbook (WCY) [13], який щорічно публікується Інститутом розвитку менеджменту (IMD-Lausanne, Швейцарія).

Вищенаведені індекси визначають чинники, що негативно впливають на загальний результат провадження політики «економічного прориву». Вони пов'язані із неефективністю та непрозорістю влади та державних і приватних інституцій (залежністю судової влади від політики, корупцією та надмірною бюрократією, слабким захистом прав власності), низьким рівнем конкуренції, слабким антимонопольним регулюванням, нереформованою податковою системою, низькою здатністю підприємств абсорбувати сучасні технології, нерозвинутістю фінансових ринків (зокрема фондового) та їх неефективним регулюванням, незахищеністю інвесторів, у тому числі міноритарних, високою інфляцією, нерозвинутістю корпоративного сектору (відсутність мереж постачальників, регіональних кластерів та низька якість корпоративного управління і бізнес-процесів), недостатнім розвитком транспортної та енергетичної інфраструктури, наявністю серйозних структурних проблем у системі охорони здоров'я та освіти.

До чинників, що позитивно впливають на рейтинг країни, можна віднести: великий розмір внутрішнього ринку та відкритість економіки, достатньо розвинуту систему вищої освіти та підготовки кадрів, незарегульований ринок праці (гнучкість визначення зарплати, процедур найму та звільнення тощо), здатність населення до інновацій (зокрема, високий рівень патентної діяльності) та розвинутість науково-дослідницької інфраструктури.

Зважаючи на аналіз країн Латинської Америки було виділено потенційні причини економічного піднесення (рис. 2.1):

Рис. 2.1 Схема створення економічного піднесення

Джерело: розроблено автором

1. Експансивна монетарна політика. Якщо економіка зростає близько до довгострокової тенденції, а грошово-кредитна політика послаблюється (зниження процентних ставок), це ще більше збільшить попит в економіці. Менші витрати на запозичення стимулюватимуть інвестиції та споживчі витрати.

2. Експансивна фіскальна політика. Якщо економіка наближається до повної потужності, а уряд скорочує податки - фінансується за рахунок вищих запозичень, то це призведе до збільшення споживчих витрат та сукупного попиту.

3. Впевненість . Коли споживачі та фірми впевнені в собі та довіряють уряду, тоді вони частіше позичають для фінансування інвестицій та витрат. Це може спричинити падіння коефіцієнта заощаджень та стимулювати збільшення доходу.

4. Зростання цін на активи . Зростання цін на активи, такі як житло та акції, створюють позитивний ефект багатства. Це підвищує довіру, а також здатність до перекредитування. Зростання цін та висока довіра також спричиняють цикл зворотного зв'язку впливу на ціни активів. Цей ентузіазм щодо придбання активів, що зростають у вартості, може бути відокремлений від базової оцінки.

Перехід до ринкової економіки проривного напрямку передбачає здійснення таких заходів, як лібералізація, стабілізація, приватизація, структурна перебудова, а також формування нових економічних, соціальних, трудових і політичних інституцій, що забезпечує функціонування і цілісність економічної системи. У таких умовах до політики державної підтримки виробника мають бути висунуті нові вимоги. Держава повинна мотивувати застосування сучасних фінансових інструментів, зокрема фінансового лізингу, який у розвинених країнах уже багато десятиліть застосовують для забезпечення технологічного прориву в умовах дефіциту грошей. Важливість інвестицій, у тому числі й іноземних, полягає ще й у тому, що вони мають ринкову сутність. А оскільки вони приватні, то й розвиватимуть приватну власність і підприємництво, впливатимуть на становлення цивілізованих відносин у цих сферах, на запровадження найновішої техніки і високих технологій та сприятимуть розвитку соціально-економічної сфери. Варто також нагадати, що жодна розвинена країна світу не дозволяє собі економічного

дива, оплаченого погіршенням якості життя, а почасти й самим життям своїх громадян. [14, с.19]

Проведення «політики економічного прориву» можна поділити на чотири процеси (рис. 2.2), участь у яких на різних етапах мають брати не тільки відповідні інститути влади, а й експертне середовище, представники науково-освітньої сфери, бізнесу та громадянського суспільства. [3]

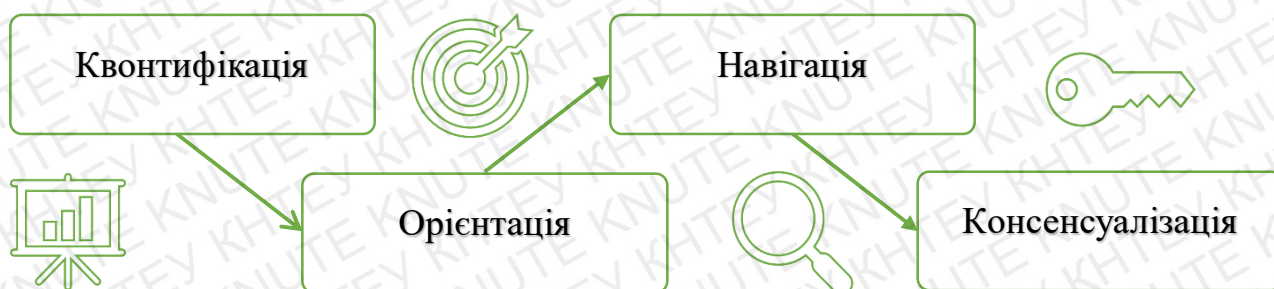

Рис. 2.2 Процеси провадження політики «економічного прориву»

Джерело: [3]

Процес перший – квантифікація: детальний професійний аналіз рейтингу конкурентоспроможності країни, організація публічних обговорень та дискусій рейтингу, визначення поточних значень та історичної динаміки основних макроекономічних показників.

Процес другий – орієнтація: визначення кола країн-орієнтирів та міжнародних “бенчмарків” (наприклад, система структурних показників ЄС).

Процес третій – навігація: експертне вивчення кращого міжнародного досвіду щодо подолання аналогічних відставань та проведення відповідних структурних реформ (як за змістом, так і у часовій перспективі), розробка на цій основі системи критично важливих цільових орієнтирів і оптимальних траєкторій руху задля ліквідації відставань та досягнення визначених рівнів показників. Цей процес має супроводжуватися розробкою як траєкторій руху країни за показниками, так і альтернатив щодо конкретних комбінацій із заходів державної політики.

Процес четвертий – консенсуалізація: суспільне узгодження оптимальних траєкторій руху.

Перехід до ринкової економіки проривного напрямку передбачає здійснення таких заходів, як лібералізація, стабілізація, приватизація, структурна перебудова, а також формування нових економічних, соціальних, трудових і політичних інституцій, що забезпечує функціонування і цілісність економічної системи. У таких умовах до політики державної підтримки виробника мають бути висунуті нові вимоги [14, с.20]

У проривній економіці умовно можна виділити дві сторони: творить і руйнує. Перша покликана співвідноситися з загальнокультурними цінностями цивілізації. Іноді вони виникають на стику культур народів, їх основою служать інноваційні досягнення цих культур. Дана сторона проривної економіки, перевірена часом, виступає базисом розвитку і процвітання народів. У свою чергу, руйнуюча сторона проривної економіки не сприймає культурні цінності, а вступає з ними в протиріччя. Ефективно використовуючи нові технології, вона сприяє оперативному впровадженню інновацій, їх комерціалізації власниками умов виробництва, які на цій основі отримують надприбуток [15, с. 38].

Руйнівна сторона проривної економіки цілком відповідає закономірностям нерівномірного економічного розвитку різних держав. Прискорюючи його в тих країнах, які оволоділи нею, вона гальмує модернізацію інших економік, викачуючи їх відносно дешеві як матеріальні, так і трудові ресурси. Це збільшує розрив між досягненнями одних і можливостями інших [16].

Щоб вийти на передові рубежі необхідно активніше використовувати три ключові чинники:

1. розширити масштаби і характер взаємодії з іноземним капіталом, який має серйозний потенціал, здатним забезпечити якісну перебудову економіки;
2. ефективніше використовувати можливості, пов'язані з участю в процесі регіональної економічної інтеграції, особливо в інноваційній сфері;
3. активізувати зусилля на національному рівні, перш за все в плані виходу на рівень високих технологій за рахунок національного капіталу і особливо держави, яке повинно прискорити розвиток фундаментальних досліджень, стимулювати достатнім фінансуванням прикладні розробки, перш за все в сфері

нових технологій. А головне - вирішити ключову проблему - рішуче помінити соціальний клімат в країні.

2.2 Оцінка впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на можливість здійснити «економічний прорив».

Політика «економічного прориву» це не лише про зростання ВВП, це перехід на якісно новий рівень господарювання. Важливо, щоб руйнівні наслідки (а їх не уникнути) провадження політики «економічного прориву», могли бути нівельовані вигодами, які вона надає суспільству. Економічний прорив має базуватися на послідовній ліквідації критичних відставань та інтенсивному створенні засад проривної економіки, забезпеченні умов сталого розвитку і зміцненні соціальної згуртованості населення.

На основі отриманих раніше результатів, було розроблено механізм формулювання пріоритетів довгострокової стратегії розвитку країни та успішності проведення політики «економічного прориву» (рис. 2.3). Він складається з чотирьох блоків показників, які разом формують гармонійну економіку, що здатна швидко розвиватись.

Перший блок – «Макроекономічна стабільність» об'єднує основні макроекономічні показники. Найперше це – динаміка ВВП як загальноприйнятий показник економічного прориву. Наступне – «Управління державним бюджетом», воно включає рівень дефіциту державного бюджету, рівень інфляції, рівень державних видатків та податкові надходження. «Грошово-кредитна політика» має на увазі дослідження рівня процентних ставок та стабільності національної валюти. Ця складова також описує рівень впливу валютної політики на конкурентоспроможність бізнесу та економічного зростання.

Наступною складовою є «Стимулювання експорту та ПШ», що оцінює ефективність системи державної підтримки національних експортерів. створення позитивного іміджу країни за кордоном та, як наслідок, залучення ПШ в економіку країни. «Ефективність банківської системи» включає ступінь сприяння

банківського нагляду, ефективність Центрального Банку у підвищенні прозорості банків та якості управління; усе заради формування та посилення довіри, як у громадян країни так і у іноземних інвесторів, до банківської системи країни.

Рис. 2.3 Пріоритети довгострокової стратегії розвитку країни

Джерело: розроблено автором

Важливою складовою є і ступінь «Відкритості економіки». Її запропоновано оцінити за допомогою дослідження доступності державних контрактів для зарубіжних компаній, свободи міжнародних транзакцій та простоти ведення бізнесу і створення нових підприємств. До складової «Якість базової інфраструктури» відносимо адекватність державного планування та фінансування транспортної інфраструктури, розвиненість базових телекомунікацій, інтенсивність транспортних мереж та перевезень.

Отже, перший блок це – комплекс рішень і заходів, які впливають на макроекономічну стабільність, якість інститутів влади, а також на ступінь відкритості економіки та на ефективність конкуренції.

Другий блок – «Готовність до інновацій». Цей напрям має стати пріоритетом в інвестиційній політиці, розподілі державних ресурсів. Розвинена промисловість задає тон в питаннях не лише зміни виробництва, але і задоволення попиту на інноваційні товари, створені на базі проривних технологій.

Первинна ланка формування інноваційного потенціалу країни є «Якість системи освіти». Ця складова має оцінити рівень державних видатків на освіту та відповідність системи освіти потребам економіки. Важлива місія належить не тільки здатності створювати інформацію, але й умінню її використовувати. Постає проблема сприйняття отриманих знань, розуміння їх значення, визначення перспектив застосування. У зв'язку з цим особлива роль відводиться людському потенціалу. Виникає специфічний процес, пов'язаний з виробництвом знань. Наступним етапом є формування «Якості людського капіталу», що включає достатність компетентних менеджерів та кваліфікованих інженерів на ринку праці, а також привабливість бізнес-середовища для висококваліфікованих іноземних працівників.

«Рівень інвестицій в НДДКР» має на увазі оцінку рівня законодавчої підтримки розвитку та впровадження нових технологій, достатність фінансування для технологічного розвитку, наявність трансферу технологій між компаніями та університетами та ступінь розвитку технологічної кооперації між компаніями. «Ефективність захисту прав інтелектуальної власності» можна оцінити за рівнем

патентної діяльності та відповідність законодавства про інтелектуальну власність міжнародним нормам.

Отже, другий блок охоплює такі найважливіші сфери, як розвиток освіти, науки та інновацій (НДДКР), розбудову технологічної та інформаційної інфраструктури.

Третій блок – «Політична стабільність, безпека, відносини з сусідніми країнами». Стабільність означає нормальне функціонування політичної системи, всіх її інститутів, відсутність збоїв у механізмах державної влади, її достатню авторитетність. Вона виявляється також у виконанні законів та інших регулятивних нормативних актів, використанні відносно мирних, ненасильницьких форм політичної боротьби.

Перша складова – «Прогнозованість суспільно-політичних процесів», оскільки за умов стабільності політичної системи норми та відносини між суб'єктами політики набувають сталого та передбачуваного характеру. «Відносини з сусідніми країнами» можуть впливати на конкурентоспроможність країни як позитивно, так і негативно, тому робота дипломатичного корпусу з налагодження добросусідських відносин є важливою складовою провадження будь-якої політики. «Участь у міжнародних організаціях» надає країні можливість бути більш інтегрованою у міжнародну спільноту та розраховувати на підтримку та допомогу інших держав. Основними напрямками «Ефективної прикордонної безпеки» є протидія незаконній міграції, боротьба з контрабандною діяльністю, а також створення належних умов для ефективної боротьби з корупцією та злочинністю.

Також, в межах третього блоку необхідно оцінити рівень корупції. Адже, корупція не тільки несправедлива. Вона придушує зростання, відволікаючи енергію людей на непродуктивну діяльність. Належне управління також означає кращу прозорість та підзвітність між урядами та державними підприємствами.

Крайній блок, четвертий – «Якість життя населення та соціальна згуртованість». Дивно, що аналогічний блок рідко зустрічається в економічних стратегіях країн (особливо пострадянських), зважаючи що економічний розвиток тісно пов'язаний з соціальним. По-перше він включає «Систему охорони здоров'я»,

яку можливо оцінити за рівень державних витрат на систему охорони здоров'я, адекватністю медичної інфраструктури та її відповідністю потребам суспільства. Наступна складова – «Захист навколишнього середовища та енергетична безпека». Вона визначає пріоритетність принципів сталого розвитку та енергозбереження для уряду, адекватність та ефективність енергетичної інфраструктури та ступінь впливу екологічного законодавства на бізнес. На жаль, часто стається, коли у погоні за технологічним прогресом і економічним зростанням доводиться жертвувати безпекою навколишнього середовища.

«Соціальна згуртованість/інклюзивність» виявляється у наявності об'єднаних ідей та принципів або ступені етнічних, культурних, історичних та ідеологічних «розломів» в суспільстві. На соціальну інклюзивність впливає також і «Рівень диференціації доходів». У суспільстві з великими диспропорціями між багатими та бідними цілі економічного зростання можуть не поділятися громадянами. Нерівність доходів зводить нанівець стимул покращувати власні перспективи шляхом здобуття освіти або професійного навчання, запобігаючи підвищенню якості робочої сили. Щоб уникнути цього сценарію, необхідні рішучі кроки для зміцнення державної освіти, перерозподілу доходів шляхом податкових реформ, зменшення нерівності між містами та селами та надання фермерам, малим та середнім підприємствам доступу до фінансування. Міцний середній клас збільшує внутрішнє споживання та сприяє політичній стабільності.

Під «Суспільними цінностями» мається на увазі сукупність цінностей і установок, що характерні для певного суспільства. Серед них на становлення політики «економічного прориву» є ставлення суспільства та бізнесу до глобалізації, відкритість національної культури до передових ідей та рівень адаптивності населення до змін.

Можна провести аналогію з методикою STEP-анлізу, а відтак і визначити значення суттєвості для кожної зі складових (табл. 2.1). Традиційно застосуємо шкалу суттєвості від 1 до 3 (де 1 несуттєво, а 3 – дуже суттєво).

За періодом впливу усі фактори впливу можна поділити на «показники прямої дії» і «показники кумулятивної дії». До показників прямої дії можна

віднести показники, що можуть безпосередньо змінюватися під впливом рішень державної влади. До показників кумулятивної дії відносять такі показники, які є сумарним результатом дії як показників прямої дії, так і інших факторів, і які, як правило, характеризують макроекономічні тенденції та структурні зрушення.

Таблиця 2.1

Методика STEP-аналізу для пріоритетів довгострокової стратегії розвитку країни

Соціальні фактори (Якість життя населення та соціальна згуртованість)		Технологічні фактори (Готовність до інновацій)	
Система охорони здоров'я	2	Якість системи освіти	3
Захист навколишнього середовища та енергетична безпека	3	Якість людського капіталу	3
Соціальна згуртованість/інклюзивність	2	Рівень інвестицій в НДДКР	3
Диференціація доходів	3	Ефективність захисту прав інтелектуальної власності	2
Система суспільних цінностей	1		
Економічні фактори (Макроекономічна стабільність)		Політичні фактори (Політична стабільність, безпека, відносини з сусідніми країнами)	
Макроекономічна динаміка	3	Прогнозованість суспільно-політичних процесів	3
Управління державним бюджетом	2	Добросусідські відносини з країнами	2
Грошово-кредитна політика	2	Участь у міжнародних організаціях	2
Стимулювання експорту та ПП	3	Ефективність прикордонної безпеки	1
Ефективність банківської системи	2		
Відкритість економіки	3		
Якість базової інфраструктури	2		

Джерело: розроблено автором

Для того, щоб надати числового вираження даній моделі пропонується звернутись до різноманітних індексів, що розроблені міжнародними організаціями (рис 2.4). Для оцінки блоку «Макроекономічна стабільність» застосуємо Індекс економічної свободи [17], котрий щорічно розраховується Wall Street Journal [18] і Heritage Foundation [19]. В основі розрахунку Індeksu – 12 факторів, котрі є основою економічної свободи країн світу, згрупованих у 4 категорії: врховенство права (права власності, ефективність судочинства та цілісність уряду); рівень втручання уряду (податковий тягар, державні витрати та фіскальне здоров'я);

ефективність регулювання (свобода бізнесу, свобода праці та монетарна свобода); відкритість ринку (свобода торгівлі, свобода інвестування та фінансова свобода).

Для оцінки блоку «Готовність до інновацій» пропонується використати Глобальний інноваційний індекс [20], що розроблений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності [21]. Він щороку класифікує світові економіки відповідно до їх інноваційного потенціалу та досягнень, використовуючи близько 80 показників, починаючи від інвестицій в освіту – і до подання заявок на об'єкти промислової власності.

Рис. 2.4 Система індексів для оцінки провадження політики «економічного прориву»

Джерело: розроблено автором

Щоб обчислити блок «Політична стабільність, безпека, відносини з сусідніми країнами» пропонується скористатись методикою The Worldwide Governance Indicators project [22], що розроблена Світовим Банком [5]. Вона включає шість параметрів: «Політична стабільність та відсутність насильства» (вимірює

ймовірність політичної нестабільності та політично вмотивованого насильства, включаючи тероризм), «Право голосу» (відображає уявлення про те, якою мірою громадяни країни можуть брати участь у виборі свого уряду, а також свободу вираження поглядів та вільні засоби масової інформації), «Якість формулювання норм» (відображає уявлення про здатність уряду формулювати та впроваджувати обґрунтовану політику та правила, що сприяють розвитку приватного сектору), «Ефективність уряду» (відображає уявлення про якість державних послуг, якість державних органів та ступінь їх незалежності від політичного тиску, «Верховенство права» (відображає уявлення про якість виконання контрактів, майнові права, а також ймовірність злочинів та насильства) та «Контроль корупції» (відображає уявлення про те, якою мірою державна влада здійснюється з метою отримання приватної вигоди, включаючи дрібну та велику форми корупції, а також "захоплення" держави елітами та приватними інтересами).

Для оцінки блоку «Якість життя населення та соціальна згуртованість» застосуємо Індекс соціального прогресу, що публікується некомерційною організацією Social Progress Imperative [23]. Він вимірює наскільки країни забезпечують соціальні та екологічні потреби своїх громадян. П'ятдесят чотири показники у сферах основних людських потреб, основ добробуту та можливості прогресу показують відносну соціальну ефективність країн. Індекс вимірює добробут суспільства шляхом безпосереднього спостереження за соціальними та екологічними результатами, а не за економічними факторами. До соціальних та екологічних факторів належать оздоровлення, рівність, інтеграція, стійкість та особиста свобода та безпека.

Висновки до розділу 2

Зважаючи на досвід країн Латинської Америки було виділено потенційні причини економічного піднесення, серед них експансивні монетарна політика та фіскальна політика, довіра до уряду та зростання цін на активи. Процес провадження «політики економічного прориву» можна умовно поділити на чотири етапи: квантифікація, орієнтація, навігація та консенсуалізація. Щоб вийти на

новий рівень господарювання необхідно активніше використовувати три ключові чинники: розширення взаємодій з іноземним капіталом, ефективне використання можливостей регіональної економічної інтеграції та вихід на рівень високих технологій за рахунок національного. І головне - вирішити ключову проблему - змінити соціальний клімат в країні.

Високе економічне зростання може бути досягнуто або за рахунок зростання факторів виробництва, таких як робоча сила та капітал (екстенсивне зростання), або за рахунок високих темпів зростання продуктивності праці (інтенсивне зростання). Дослідження свідчать про те, що зазвичай економічні дива, відбувалися за рахунок значного збільшення факторів виробництва поруч із помірним зростанням продуктивності.

На основі отриманих раніше результатів, було розроблено механізм формулювання пріоритетів довгострокової стратегії розвитку країни та успішності проведення політики «економічного прориву». Він складається з чотирьох блоків показників, які разом формують гармонійну економіку, що здатна швидко розвиватись: «Макроекономічна стабільність», «Готовність до інновацій», «Політична стабільність, безпека, відносини з сусідніми країнами», «Якість життя населення та соціальна згуртованість». Для того, щоб надати числового вираження даній моделі пропонується звернутись до індексів, що розроблені міжнародними організаціями: Індекс економічної свободи, Глобальний інноваційний індекс, Проект «Управлінські індикатори» та Індекс соціального прогресу.

Розроблена модель є відмінною, адже звертає увагу не лише на макроекономічні показники, такі як темп зростання ВВП та рівень інфляції, але і охоплює аналіз розвитку соціальної сфери, зважаючи що економічний розвиток тісно пов'язаний з соціальним.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ «ЕКОНОМІЧНОГО ПРОРИВУ» В УКРАЇНІ

3.1 Пріоритетні напрями для України в утворенні складових «економічного прориву»

Метою “українського” стратегічного прориву має стати, перехід у історично короткий термін зі стадії факторно-ресурсної до стадії інноваційної конкурентоспроможності та входження України у наступні 15–20 років до кола тридцяти найбільш конкурентоспроможних країн. Про те, що Україні потрібні набагато швидші темпи зростання економіки, аби вийти з бідності, припинити відтік робочої сили, встояти при зовнішній агресії та розплатитися за боргами, давно говорять як українські експерти, так і міжнародні партнери.

У 2019 році в Україні різко сповільнилося зростання ВВП. Економіка країни закінчила 2019 рік з несподіваними результатами: з одного боку, зміцнення гривні до долара на 14,5% за рік і уповільнення інфляції, з іншого – падіння промислового виробництва. Якщо подивитися річний показник, то зростання ВВП у 2019 році склало 3,2%, що краще, ніж було закладено в бюджеті 2019 року, де зростання становило 3%. Але ВВП – це агрегований показник. Треба дивитися на структуру росту, на його якість і стійкість. А зростання ВВП за останні роки, особливо за IV квартал 2019 року, є неякісним і нестійким. На тлі деіндустріалізації, істотного скорочення промислового виробництва, ми бачимо зростання ВВП. Насамперед, це відбувається за рахунок торгівлі, в тому числі і за рахунок торгівлі імпортованими товарами. [24]

Якщо говорити про 2020 рік, то за прогнозами зростання ВВП в цьому році складе 3-3,5% [25]. Якщо це зростання відбуватиметься за рахунок торгівлі та імпорту, то воно спричинить за собою нарощування дисбалансів в економіці, поглиблення, а не розвиток промислового сектора української економіки. Фінансова криза, через пандемію COVID-19 може спричинити дуже різке погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури, падіння цін на метал, руду, зерно,

і, виходячи з цих накопичених дисбалансів, в Україні настане глибока економічна криза [Додаток В]. Варто нагадати, що відносно сприятливий для України період був з 2016 року по 2019 рік, в той час була сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура. Але Україна цим не скористалася, не була проведена модернізація української економіки.

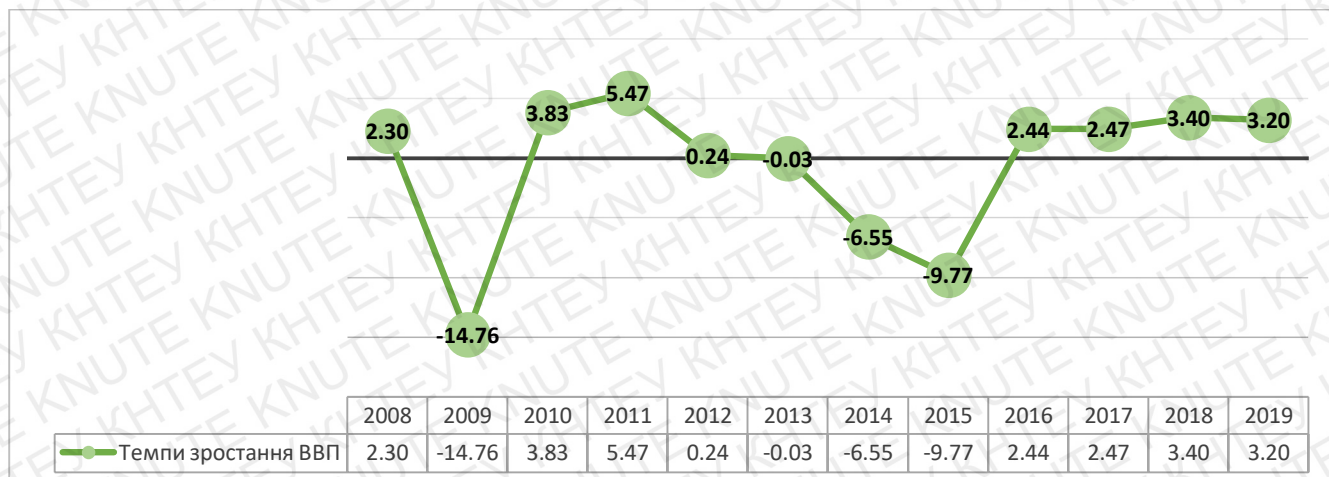

Рис. 3.1. Темп зростання ВВП України, у %, 2008-2019р.

Джерело: [24]

Відсутність дефіциту державного бюджету не є репрезентативним показником економічного зростання (рис. 3.2). Проте важливо, що саме спричиняє цей дефіцит. Основними причинами бюджетного дефіциту в Україні є нестабільність соціально-економічної ситуації, зменшення приросту національного доходу внаслідок економічних криз і спаду виробництва, збільшення витрат на соціальну сферу, великі витрати на оборону внаслідок нестабільної геополітичної ситуації в країні, корупція та тінізація економіки.

Кожен рік для України має свій індекс споживчих цін, відмінний від попереднього, цей індекс може зростати або навпаки зменшуватись. Його динаміку можна прослідкувати на рис. 3.2. Водночас держава використовує різні прийоми та методи антиінфляційної політики, які мають короткотерміновий характер і спрямовані на те, щоб зменшити «температуру» інфляції. До них належать: стимулювання товарності економіки шляхом державної підтримки, наприклад через введення пільгового оподаткування, або перехід від безоплатного задоволення певних потреб до платних (навчання, медобслуговування, надання

інформації тощо); приватизація державної власності; часткова реалізація стратегічних запасів; широкомасштабний імпорт споживчих благ; грошова реформа конфіскаційного типу.

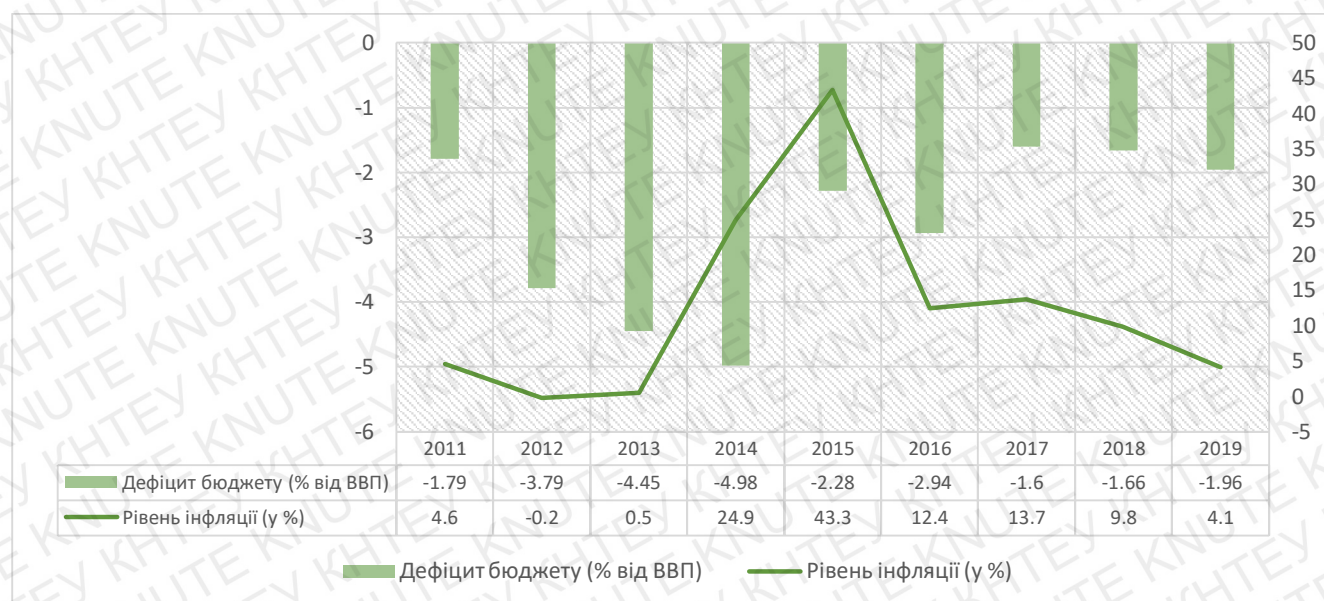

Рис. 3.2. Дефіцит державного бюджету України, у % до ВВП; Рівень інфляції в Україні, у %; 2011-2019р.

Джерело: [24]

Доки український ринок не досить розвинений, він не в змозі впливати на зміни світових, а також внутрішніх цін в окремих базових галузях економіки. Держава має втрутитися в ці процеси, в іншому випадку відбудеться зростання інфляції. [26].

Безумовно, стабілізація курсу є пріоритетним завданням у короткостроковому періоді, проте залучення кредитних коштів міжнародних організацій призводить до зростання зовнішнього боргу та його обслуговування, що й так обходиться країні дуже дорого. У даній ситуації зусилля слід спрямувати на боротьбу з організаціями, які спекулюють на обміні валютою, і маніпуляціями, що спрямовані на навмисне зниження курсу національної валюти. Крім того, слід вимагати обов'язкової конвертації валютної виручки і валютних надходжень.

Протягом останнього десятиліття Україна досягла певного прогресу у подоланні розриву в ефективності, але країна залишається обмеженою у кількості основного капіталу через нестачу інвестицій, включаючи і прямі іноземні

інвестиції. Україна на сучасному етапі розвитку її економіки повинна створити сприятливе інвестиційне середовище для залучення колосальних фінансових ресурсів, як внутрішніх, так і зовнішніх. ПІІ є важливим фактором стимулювання економічного зростання в Україні (рис. 3.3). На загальний обсяг притоку ПІІ в Україну значно вплинуло складне економічне становище країни у 2014-2015 роках. Таке скорочення приблизно однаковою мірою пов'язане із знеціненням української гривні та збитками підприємств упродовж цих років.

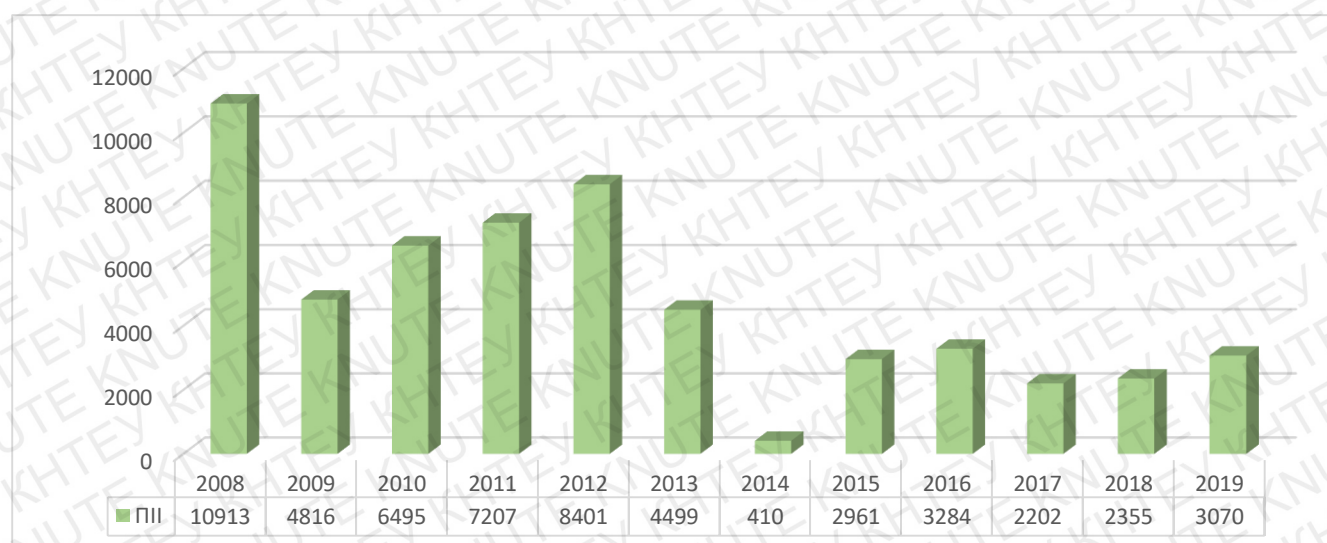

Рис. 3.3 Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну, у млн дол., 2008-2019р.

Джерело: [24]

Index of Economic Freedom для України (рис. 3.4) у досліджуваний період (2014-2019 р.) має тенденцію до поступового зростання. Згідно з класифікацією МВФ та Світового банку, Україна опинилась в особливій групі – серед країн, де держава переросла свою спроможність, і, таким чином, виступає гальмом економіки. У подібній ситуації перебувають низка латиноамериканських країн. Вони збирають стільки ж податків (відносно ВВП), як і багаті країни, проте розпоряджаються ними так, як це роблять найбільш бідні держави. Скорочення розміру уряду має відбуватися насамперед за рахунок найбільш шкідливих для економічного зростання податків: на прибуток підприємств (який можна замінити на податок з виведеного капіталу), та податків на працю і доходи громадян. [27]

Уряду слід відмовитися від шаблонного підходу до заходів економічної політики, при якому «будь-яка реформа хороша», і зосередитися на підтримці економічного зростання. Для цього необхідно визначити обов'язкові обмеження для економічного зростання, що, в свою чергу, вимагає визнання особливостей конкретної країни і більш глибокого економічного аналізу і більшого рівня строгості, ніж вимагає шаблонний підхід.

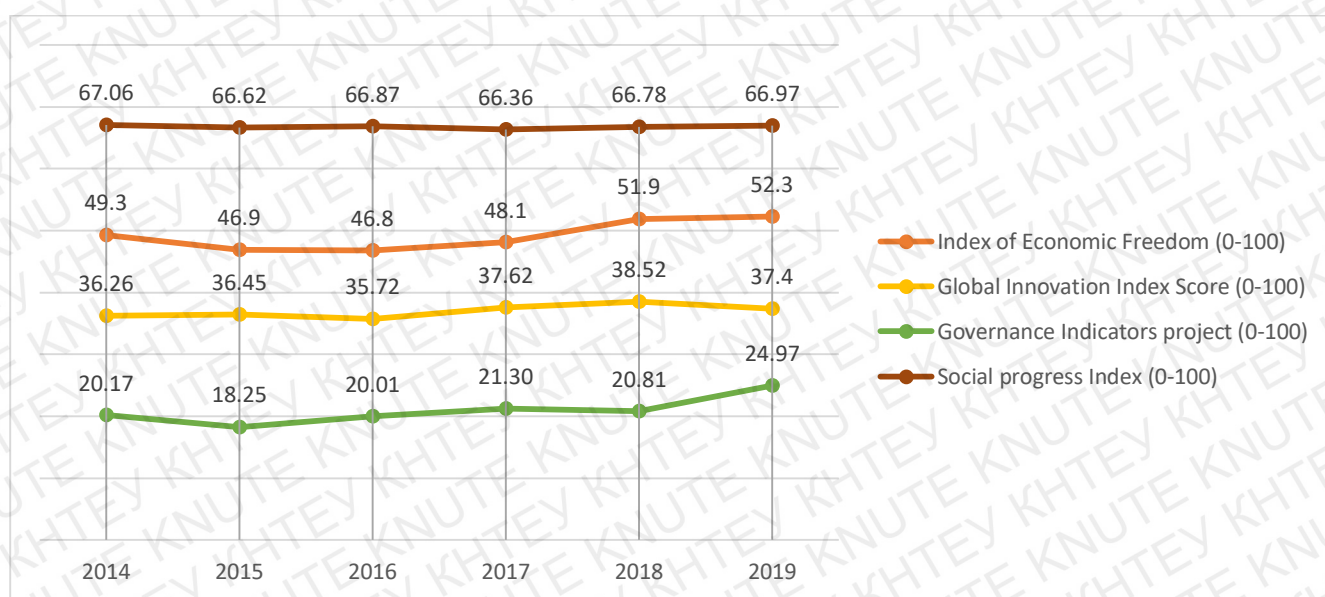

Рис. 3.4 Динаміка значень Індексу економічної свободи, Глобального інноваційного індексу, Проекту «Управлінські індикатори» та Індексу соціального прогресу, у балах (0-100), 2014-2019р.

Джерело: [17], [20], [22], [23]

Аналізуючи дані The Worldwide Governance Indicators project для України (рис. 3.4), стає очевидним, що Україна досягла прогресу у сфері контролю за корупцією та ефективності уряду. Тоді як інші показники дещо зросли, найбільший «провал» належить Україні за показником політичної стабільності, що мав місце у 2013 році. Комплексний індекс управлінських індикаторів вказує на те, що 2019 року Україна дещо піднялась у рейтингу, проте зберігає стабільно низькі показники.

До числа політичних небезпек, що визрівають сьогодні в Україні, відносять такі, як: підміна інтересів народу, країни корпоративними інтересами правлячої еліти; еволюція демократичних інститутів влади в бік авторитаризму і зростаюче

відчуження народу від влади; відсутність злагодженої системи стримувань і противаг у системі влади і несформованість механізмів контролю громадянського суспільства за її рішеннями і діями; недостатній рівень політичної відповідальності суб'єктів державної влади й управління; соціально несправедливий курс реформ, що веде до подальшої поляризації суспільства; послаблення опозиції і обмеження можливості її впливу на процеси формування і впровадження державної політики; з іншого боку, неконструктивність позицій і дій цих самих опозиційних сил, які спрямовуються лише реваншистськими прагненнями і характеризуються критиканством.

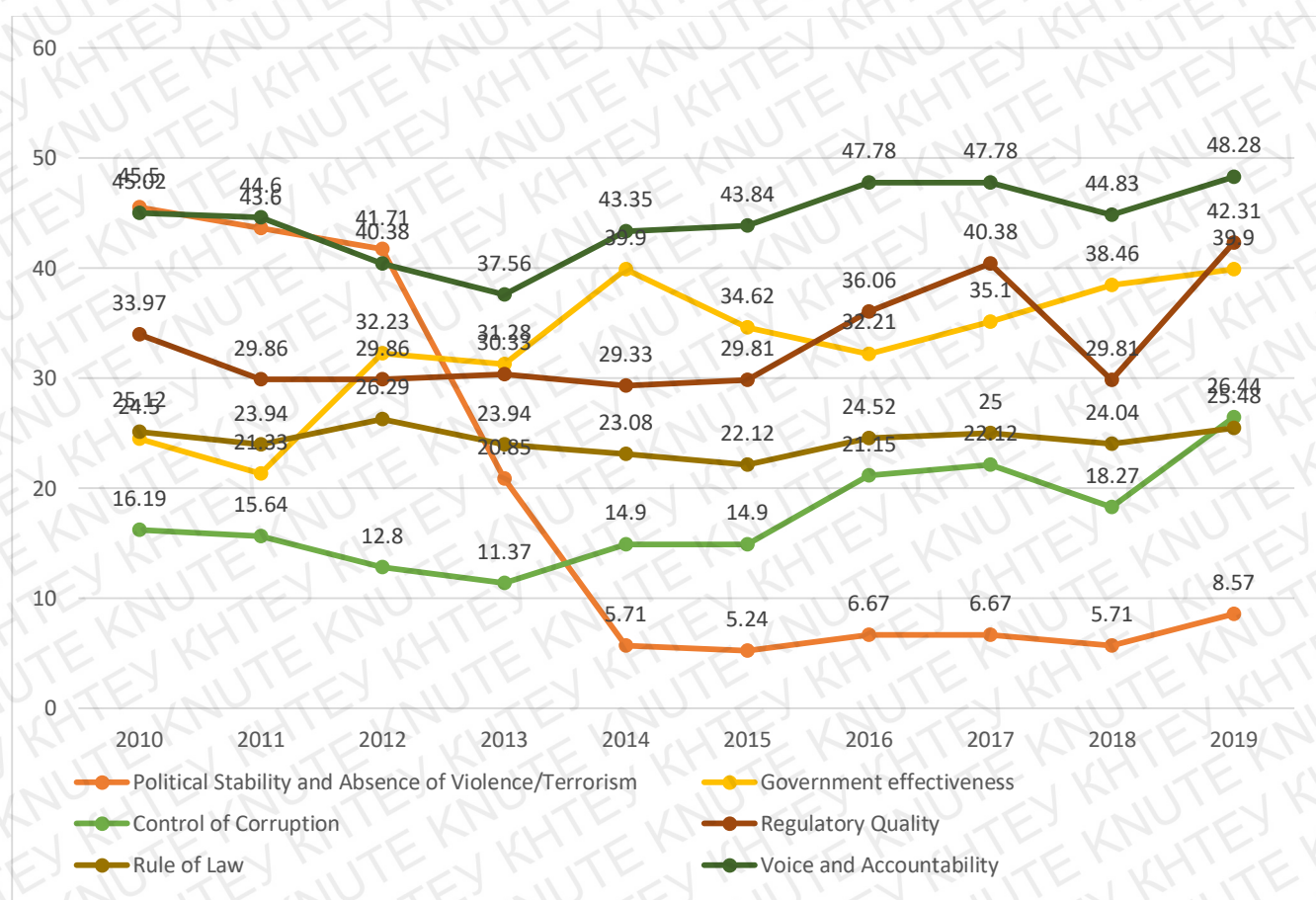

Рис. 3.5 Динаміка значень параметрів The Worldwide Governance Indicators project для України, у балах (0-100), 2010-2019р.

Джерело: [22]

Обсяг і гострота політичних небезпек підвищує необхідність розробки і застосування механізмів їх подолання, який включає цілий комплекс елементів і їх цілеспрямовану взаємодію. До їх числа належать принципи і концепції (доктрини), на основі яких розробляється система заходів, спрямованих на ліквідацію або

послаблення існуючих політичних небезпек; відповідні законодавчі та інші нормативні акти, які створюють необхідну правову основу відповідних дій у зазначеному напрямі; комплекс спеціальних закладів і органів, а також громадських інституцій, покликаних захищати сферу політичних відносин; засоби і методи подолання цих небезпек. Несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура була одним з основних чинників, що стримували економічне зростання та інноваційного розвитку в Україні.

Частка української економіки у світовому вимірі невелика - на кінець 2018 року вона становила 0,29% [5]. Це означає, що Україна дуже залежить від стану міжнародної економіки, тим більше, що українська економіка не лише „мала”, але й „відкрита” (частка як експорту, так і імпорту трохи нижче половини ВВП).

В новому рейтингу «Global Innovation Index 2020» (рис 3.4) Україна покращила свій минулорічний результат на 2 сходинки, посівши 45 місце.

Сучасними загрозами інноваційній безпеці України є:

- недостатній рівень фінансування науково-технічних робіт (НДДКР);
- слабкий розвиток інфраструктури трансферу технологій;
- зниження експорту і зростання імпорту наукоємних товарів;
- слабкий рівень інформатизації інноваційної сфери;
- недосконала стимулююча та податкова політика держави.
- повільний розвиток ефективних форм інноваційної діяльності;

Конкретною метою інноваційної стратегії мусить бути збільшення продажу на світовому ринку продукції високих технологій. Головним рушієм інноваційного розвитку України стає глобалізація науково-технічного прогресу, що породжує загрози інноваційній безпеці країни і, водночас, створює умови для міжнародної науково-технічної кооперації. За цих умов Україна має забезпечити ефективне використання науково-технологічного потенціалу, який включає: наукоємне машинобудування; інформаційно-телекомунікаційні технології; біотехнології, виробництво нових матеріалів і ін.

Розробка національної системи впровадження науково-технічних досягнень завдяки механізму створення та реалізації науково-технічних програм та

активізація процесу кластерного підходу мають стати пріоритетом державної інноваційної політики. Створення механізму взаємодії бізнесу, науки і влади передбачає формування і розвиток розгалуженої системи інституційних утворень, розвиток фондів державного венчурного капіталу. Застосування технології «ланцюжків приросту вартості» має надати змогу його учасникам залучати сучасні агротехнології, що забезпечувало б конкурентоспроможність кінцевої продукції.

Конкретною метою інноваційної стратегії мусить бути збільшення продажу на світовому ринку продукції високих технологій. Головним рушієм інноваційного розвитку України стає глобалізація науково-технічного прогресу, що породжує загрози інноваційній безпеці країни і, водночас, створює умови для міжнародної науково-технічної кооперації. За цих умов Україна має забезпечити ефективне використання науково-технологічного потенціалу, який включає: наукоємне машинобудування; інформаційно-телекомунікаційні технології; біотехнології, виробництво нових матеріалів і ін.

На рисунку 3.4 Social Progress Index показує, що рівень соціального розвитку в Україні залишається стабільним протягом досліджуваного періоду (66-67 балів). В Україні має місце розшарування суспільства: на тлі знаходження значної частини громадян за межею бідності інша частина продовжує активно споживати дорогі товари та послуги. У цих умовах виникає необхідність диференціювати ставку ПДВ і перенести податкове навантаження на споживання громадянами коштовних товарів і послуг.

Найважливішим напрямом соціально-економічної політики уряду та держави повинно бути досягнення стійкої позитивної динаміки добробуту населення на основі збільшення платоспроможного попиту, зокрема підвищення заробітної плати працюючого населення. Необхідною постає розробка системи соціальних стандартів, яка б дійсно забезпечувала гідний рівень життя населення та відповідала європейським стандартам, при цьому її запровадження має передбачати поступові етапи досягнення цих стандартів протягом кількох років окремо для кожної категорії населення. З огляду на це в основу розрахунку допомог

необхідно закласти не прожитковий мінімум, як це визначається в діючих соціальних законах, а соціальні стандарти.

Як відомо, основними чинниками конкурентоспроможності у світовій спільноті є розвиток стратегічних, «проривних», технологій на основі концентрації значних інтелектуальних, матеріальних, фінансових і природних ресурсів. Для цього потрібно створити такий рівень життя, який би розв'язав найголовніші соціально-економічні проблеми в країні.

Розширення системно-цільових програм управління територіями. Це важливо для інтеграції в складний соціально-управлінський проривний комплекс цілої країни. Разом з тим абсолютно необхідним умовою ефективного розвитку суспільства, поряд із зазначеним, виступає управління на місцевому рівні.

Розвитку сільського господарства в Україні доцільно приділити особливу увагу, що, з одного боку, обумовлено вдалим географічним положенням України, особливостями ґрунтів, а з іншого – підписаними угодами з ЄС. Існують певні бар'єри, пов'язані з монополізацією закупівлі зерна і наявністю низки органів, які обмежують розвиток галузі. Серед основних заходів, необхідно відзначити такі: сприяння конкуренції українських і світових трейдерів зерна, створення мережі інноваційних парків сільськогосподарської техніки, реалізація програми навчання фахівців відповідним інтенсивним агротехнологіям, розвиток зрошувальних систем. Дані заходи вимагатимуть реалізації державних програм підтримки та залучення інвестицій, проте їх результат може стати справжнім «дивом» для української економіки. [28]

Зважаючи на описані раніше результати було проведено SWOT-аналіз, результати якого наведені у табл. 3.1.

Держава, бізнес і громадські організації покликані виробляти взаємовигідну політику, реалізовувати які виходять із неї стратегічні і тактичні заходи в проривних сферах діяльності. Їх важливою функцією є також управління розвитком проривної економіки на всіх стадіях: від формування попиту до його всебічного задоволення. Через різні інститути держава, наприклад, покликана

моніторити нові напрямки в науці, які за сукупністю початкових властивостей ідентифікуються як проривні, створювати спеціальні умови для їх розвитку.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз України для політики «економічного прориву»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Високоосвічена робоча сила - Україна розташована в географічному центрі Європи - Велике населення України та емний внутрішній ринок - Розгалужена інфраструктура з великими залізничними та автомобільними мережами - Вищу освіту мають понад 50% населення - Прогресивно, цивілізаційно налаштована значної частина суспільства - Розвинена та перспективна галузь сільського господарства 	<ul style="list-style-type: none"> - Високий рівень корупції - Гібридна війна на сході України - Проблеми з вирішенням питань неплатоспроможності - Соціальні конфлікти між різними групами - Дефіцит джерел енергії - Інституційна слабкість - Відсутність поваги до верховенства права, - Недостатня бізнес-інфраструктура - Нестача капіталу - Надрегульована економіка - Антисоціальна олігархічна формація суспільних відносин - Високий рівень тіньової економіки - Відсутність ефективної судової системи
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - відкрита економіка, яка могла б рости швидше завдяки новим угодам про асоціацію та вільну торгівлю - Україна може бути використана як міст у ланцюзі поставок з Азії до ЄС - Поява нових, високотехнологічних, високорентабельних бюджетоутворюючих галузей - Можливості реформування законодавства - Великий сільськогосподарський потенціал із високоякісною родючою землею - Промисловий та високотехнологічний потенціал - Зростання інтересу до країни з боку транснаціональних корпорацій та фінансових інвесторів - Розвиток Середнього класу населення. 	<ul style="list-style-type: none"> - Військові ризики - Ризики економічної стабілізації - Нестабільне політичне середовище - Ризики зовнішньої заборгованості - Ризики репутації - Низький рівень політичної стабільності - Екологічні проблеми - Імовірність збільшення еміграції - Постійне зростання зовнішнього держборгу

Джерело: розроблено автором

Не менш важливою умовою є також прояв попиту промисловості на інновації, що становлять суть проривний економіки. Розвинена промисловість задає тон в питаннях не лише зміни виробництва, рухливості робочих, їх функцій, але і задоволення попиту на інноваційні товари, створені на базі проривних технологій. У той же час необхідна і сприятлива податкова система.

Каталізатором такого процесу є нове знання, яке забезпечує перехід до принципово іншого технологічного базису виробництва та інноваційної економіки. Воно збагачує вміння працівників, заощаджуючи час, забезпечуючи зростання продуктивності праці або постійно зростаючу віддачу виробництва. У цих умовах важливим атрибутом розвитку продуктивних сил і насамперед їх головною складовою виступає помітна частка мистецтва, вміння і кмітливості самих працівників. В даному контексті інформація стає ключовим ресурсом, особливо в управлінській сфері.

Важлива місія тепер належить не тільки здатності створювати інформацію, але й умінню її використовувати. Постає проблема сприйняття отриманих знань, розуміння їх значення, визначення перспектив застосування. У зв'язку з цим особлива роль відводиться людському потенціалу. Виникає специфічний процес, пов'язаний з виробництвом знань. Тому багато сучасних економік прагнуть обзавестися інформаційними підрозділами, зосереджуються на створенні необхідних нових знань. Як правило, при цьому інформація виникає в організаціях у співпраці з університетами. Саме з цієї причини останні стають основною соціальною ланкою. Створення і використання інформації кардинально збільшують масштаби інформаційних послуг. Не тільки економічні реформи забезпечують економічне зростання. Швидше саме стабільність політичних інститутів дозволить країні регіону вийти на новий рівень розвитку. Якість представницьких інститутів, верховенство права і демократичний контроль є важливими факторами створення умов для стійкого і довгострокового економічного зростання на рівноправній основі.

3.2 Прогнозна оцінка ефективності запропонованих заходів.

Економіка не має чітких рекомендацій, які б гарантували колосальний стрибок зростання. Якби це було легко, у світі не було б бідних країн. Але державна політика може сприяти економічному зростанню, що може спровокувати «економічний прорив», за умови кардинальних змін в управлінні економікою або

глобального економічного буму. Усі українці хочуть, щоб українська економіка зростала швидко, що є критичною умовою успіху української держави, причому українська економіка має потенціал для цього швидкого зростання.

Витрачені зусилля на реалізацію політики «економічного прориву» може виправдати очікування лише тоді, коли має довгострокові позитивні результати, якими може бути стабільне стрімке зростання ВВП. Якщо припустити, що проривна економіка має місце за умови зростання на 7% щорічно, то за 5 років така економіка має зрости на 40%. Далі розглянемо статистичну можливість такого сценарію для України.

Якщо взяти середнє значення за часом та країнами, „середня” економіка може зрости більш ніж на 40% із шансом (приблизно) 7% [28]. Це не високий шанс, але це не неможливо. Крім того, можна стверджувати, що «середня» економіка не є хорошим еталоном для порівняння для України, оскільки Україна в даний час є країною з великим потенціалом.

Україна історично здатна швидко зростати, у період з 2003 по 2008 рік кумулятивний показник зростання економіки був близьким до омріяних 40 % (рис. 3.6).

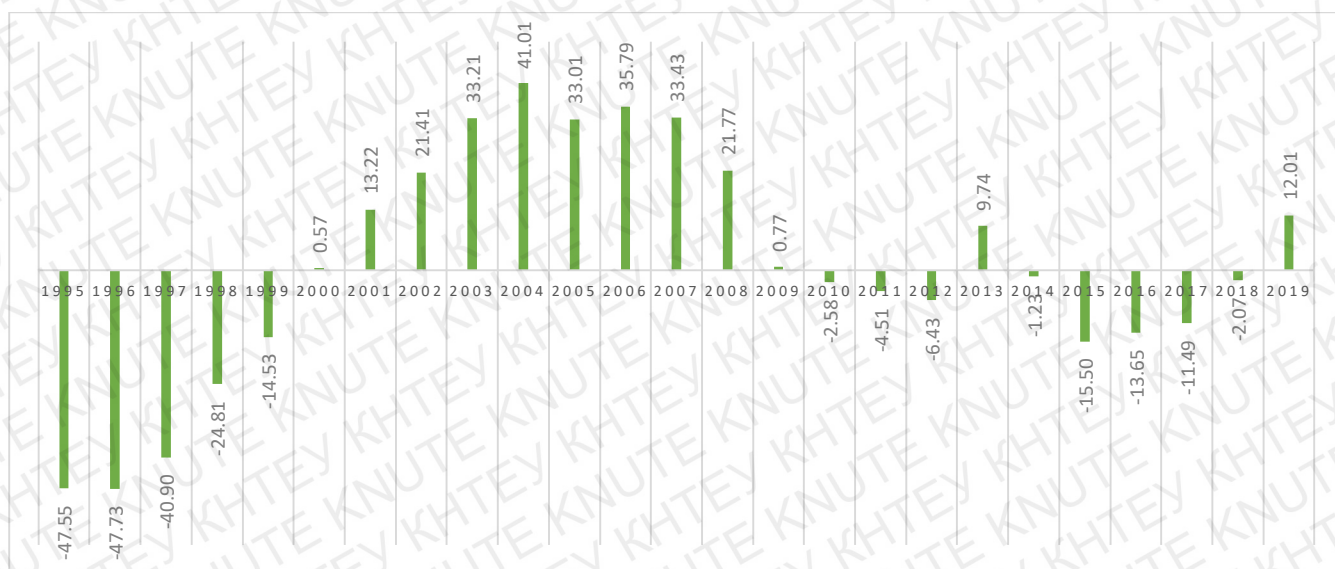

Рис. 3.6 Кумулятивний показник зростання ВВП за 5 років, у %, 2000-2019 р.

Джерело: розроблено автором за даними [24]

Така ситуація спостерігалась у багатьох країнах, це був час, коли майже всі економіки, що розвиваються, швидко зростали, і це зростання часто пояснюється

бумом цін на товари (наприклад, Україні були вигідні високі ціни на сталь). Це також був час, коли світовий економічний цикл перебував у режимі сильного розширення. Швидко рости в цих умовах набагато легше, ніж швидко рости зараз у період глобальної рецесії.

Якщо скоригувати результати на темпи зростання випуску продукції в країні за цінами на сировину та заходи глобального економічного зростання, то зростання в Україні нечасто перевищувало 40%. Це означає, що в історичному плані Україна не зростала швидко, коли глобальні економічні умови не були сприятливими. Отже, коли глобальне середовище слабке (як зараз), Україна має перед собою більші перепони для досягнення мети зростання на 40%.

Плани щодо пришвидшення економічного росту мають і ще один ризиковий аспект. На тлі конфлікту на Донбасі, падіння економіки, курсу гривні у 2015 році Україна провела реструктуризацію боргів. Одним із пунктів угоди з кредиторами про реструктуризацію став випуск 20-річних інструментів відновлення вартості (value recovery instruments, VRI), або ВВП-варрантів. Суми виплати за ними залежать від того, як швидко зростає українська економіка. При темпах зростання до 3% на рік — виплати є нульовими, від 3% до 4% — 15% від приросту ВВП понад 3%, від 4% зростання — 40% вартості від кожного відсотка зростання. Боятися економічного зростання тому, що ми при цьому будемо виконувати якісь зобов'язання, - неадекватний підхід. Ми маємо зростати настільки швидко, щоб оплата зобов'язань перед нашими міжнародними партнерами перестала бути проблемою в принципі. [29]

Щоб визначити на скільки темп зростання ВВП, основний показник проведення політики «економічного прориву» дійсно співвідноситься з усіма факторами описаними раніше, пропонується обчислити коефіцієнт кореляції. Як обчислювальну базу візьмемо дані з таблиці 3.2. За X пропонується взяти Темп зростання ВВП (у % до попереднього періоду), а за Y - Комплексний показник, отриманий шляхом знаходження середнього арифметичного індексів запропонованих на рис. 2.4.

Дані для обчислення коефіцієнту кореляції

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
X - Темп зростання ВВП (у % до попереднього періоду)	-6.55	-9.77	2.44	2.47	3.40	3.20
Y - Комплексний показник (0-100)	44.67	43.76	44.36	45.39	46.01	47.13

Джерело: розроблено автором за даними [17], [20], [22], [23], [24]

Маємо дві вибірки $x^m = (x_{2014}, \dots, x_m)$, $y^m = (y_{2014}, \dots, y_m)$, то коефіцієнт кореляції розраховують за формулою:

$$r = \frac{\sum_i^m (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_i^m (x_i - \bar{x})^2 \sum_i^m (y_i - \bar{y})^2}} = 0,7059,$$

де \bar{x} та \bar{y} вибіркові середні x^m і y^m

Отже, розрахований коефіцієнт кореляції свідчить про наявність значного зв'язку між динамікою обсягу ВВП та обчисленим індексом. Оскільки обчислений коефіцієнт кореляції більший за критичне його значення ($0,705 > 0,576$), то з вірогідністю 95% можна стверджувати про статистично достовірну сильну залежність [Додаток Г].

Крім відображення щільності зв'язку, коефіцієнт кореляції відіграє ще одну важливу роль – через коефіцієнт детермінації (D) він характеризує розмір впливу факторів на результативну ознаку:

$$D = r^2 = 0,4982$$

Це означає, що 49,82% рівня зростання ВВП формується під впливом факторів зазначених у моделі. Решту становлять інші фактори, у тому числі і непередбачувані фактори зовнішнього середовища.

За оцінками Світового банку, якщо Україна зберігатиме темпи росту ВВП до 3%, їй знадобиться не менше 50 років, аби наздогнати західного сусіда - Польщу. В Міжнародному валютному фонді описали три сценарії можливого розвитку

України (рис. 3.7): від найуспішнішого - з повним реформуванням, до середнього - з частковими реформами, і до найпесимістичного - з відкатом реформ. [30]

Перший сценарій передбачає повне реформування (подолання відставання, ринок землі без обмежень) і зростання ВВП 6% щорічно, що дозволить населенню стати багатшими на 60% за 20 років, і досягти сьгоднішнього рівня Польщі приблизно в 2038 році.

Другий варіант - часткові реформи (збереження розриву в судовій системі і ринок землі з обмеженнями) і зростання на 4%, що зробить населення багатше на 20%. У третьому сценарії - відкат реформ (без ринку землі) і зростання темпами до 1,5% - населення через 20 років стане на 20% біднішими, ніж сьогодні.

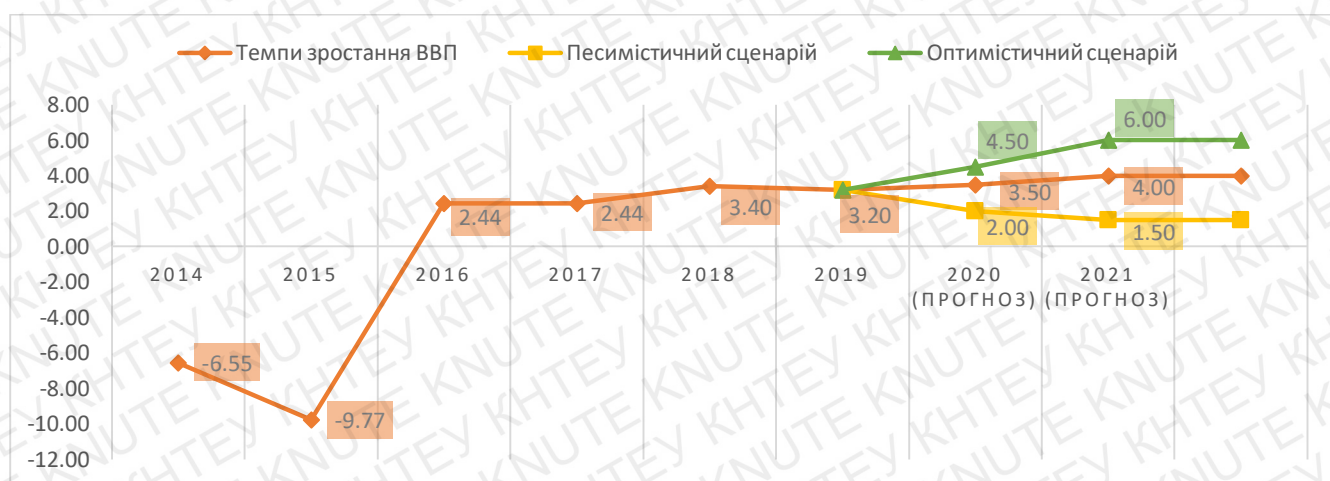

Рис. 3.7 Оптимістичний та песимістичний прогнози динаміки ВВП (у % до попереднього періоду)

Джерело: розроблено автором за даними [5], [31]

За будь-яким сценарієм Україна має унікальний шанс кардинального оновлення та модернізації економіки. Структурні зміни в промисловому комплексі України мають бути спрямовані на підвищення технічного рівня, ефективності й конкурентоспроможності виробництва, збільшення випуску наукомісткої продукції як основи інноваційного розвитку інших секторів економіки.

Серед першочергових сфер, де Україна особливо відстає від країн Європи, представник МВФ назвав судову систему і верховенство права (рівень корупції, захисту прав власності), товарні ринки (рівень конкуренції і регулювання) і фінансовий сектор (доступ до фінансування, стійкість банків). Серед інших

секторів, де також є відставання, проте не таке значне, можна виділити торгівлю і відкритість (тарифи і нетарифні бар'єри), оподаткування і ринок праці (хоча по ринку праці, відповідно до поданої ним презентації, позиції України виглядають краще, ніж в Польщі). [30]

Висновок до розділу 3

У сформованих умовах необхідна чітка послідовність дій стратегічного характеру, спрямована на врегулювання кризових явищ в економіці, уповільнення темпів економічного спаду і зниження інвестицій, стабілізацію економіки і фінансів. Безумовно, обійтися без непопулярних заходів згортання соціальних ініціатив за даних умов стає неможливим. Однак і такі заходи не гарантують країні вихід із кризи.

Впровадження нестереотипних, унікальних моделей економічного зростання має стати основною ідеєю «українського економічного дива». Політичні рішення повинні мати за основу обґрунтовані твердження наукового середовища. До розвитку вітчизняних виробництв пропонується залучити іноземний капітал, як інструмент збільшення вартості активів та розширення та посилення міжнародної інтеграції. Також, необхідно створити оптимальні умови для розвитку бізнесу (наприклад: спрощення оподаткування та митного оформлення), що у довгостроковій перспективі сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Наступним важливим кроком на шляху реалізації «українського дива» є прискорення темпів економічного зростання. Враховуючи від'ємне сальдо експорту-імпорту і курс національної валюти, доцільно зробити кроки для захисту та стимулювання вітчизняного виробника. Пріоритетними для України є популярні сьогодні заходи у сфері дегінізації та корупції. Слід вжити заходів для виведення з тіні товарообігу підприємств і доходів громадян. Ефективна організація інформаційної системи держави, автоматизація звітності, роботи міністерств і відомств дозволить зробити життя громадян комфортнішим, діяльність держави прозорішою, а ведення бізнесу простішим.

Сенс економічних реформ має бути донесено до свідомості людей; фінансові втрати, які понесе суспільство, необхідно позиціонувати як інвестиції в майбутнє; пропаганда відносно чесної праці та зайнятості та виходу підприємств із тіні повинна супроводжуватися відповідними соціальними гарантіями і поліпшенням якості суспільних благ, таких як медицина, освіта, інфраструктура населених пунктів тощо.

Проведений аналіз неодноразово довів, що Україна на даному етапі розвитку здатна швидко зростати. Проте основою такого зростання безумовно має стати науково обґрунтована державна політика та налагоджена робота органів управління, бізнесу та суспільства.

ВИСНОВОКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Економічний прорив як комплекс заходів, що забезпечують перехід країни на інноваційний шлях розвитку, здатен кардинально змінити не тільки перспективи економіки, але й створити умови для розвитку громадянського суспільства і держави в цілому.

Було розглянуто досвід трьох аграрно-індустріальних країн Латинської Америки: Бразилії, Мексики та Чилі. Серед досягнень можна виокремити: вдосконалення системи управління науково-технічною та інноваційною діяльністю, оптимізація інституційної структури, підвищення значення державної інноваційної та освітньої практики, що визначає загальні умови науково-технічного прогресу та підвищення витрат на НДР. Держава, бізнес і громадські організації покликані виробляти взаємовигідну політику, реалізовувати які виходять із неї стратегічні і тактичні заходи в проривних сферах діяльності.

Проте, демократичні системи влади в Латинській Америці слабо розвинені і несприйнятливі до змін, саме тому економічні реформи виявилися не в змозі викликати суттєве зростання або скоротити кричущу нерівність в доходах.

На основі отриманого досвіду було виокремлено складові політики «економічного прориву», процеси, що мають відбутися в процесі її провадження. Для формування єдиної моделі було розроблено механізм формулювання пріоритетів довгострокової стратегії розвитку країни та успішності проведення політики «економічного прориву». Він складається з чотирьох блоків показників, які разом формують гармонійну економіку, що здатна швидко розвиватись: «Макроекономічна стабільність», «Готовність до інновацій», «Політична стабільність, безпека, відносини з сусідніми країнами», «Якість життя населення та соціальна згуртованість». Для того, щоб надати числового вираження даній моделі пропонується звернутись до індексів, що розроблені міжнародними організаціями.

Політика «економічного прориву» це не лише про зростання ВВП, це перехід на якісно новий рівень господарювання. Важливо, щоб руйнівні наслідки (а їх не уникнути) провадження політики «економічного прориву», могли бути нівельовані

вигодами, які вона надає суспільству. Економічний прорив має базуватися на послідовній ліквідації критичних відставань та інтенсивному створенні засад проривної економіки, забезпеченні умов сталого розвитку і зміцненні соціальної згуртованості населення.

Проведений аналіз основних напрямків економічних перетворень, що враховують геополітичне положення України, багатство надр і ґрунтів, високий інтелектуальний рівень населення, інфраструктуру, дають можливості та передумови для українського «економічного дива». Проте реформи мають носити системний характер і бути реалізованими комплексно для всіх напрямів економічної політики, галузей економіки та населення.

Особливу увагу слід звернути на використання національних конкурентних переваг, перспективних виробництв, високотехнологічних галузей. Ці сфери мають стати пріоритетними напрямками прориву економіки України, забезпечити міцні конкурентні позиції й відіграти роль локомотивів розвитку. Окрему увагу потрібно приділити розвитку регіонів і модернізації агропромислового комплексу, запроваджуючи повсюдно передові технології. За рахунок підвищення якості освіти, професійного рівня працівників та інвестування в НТП наша країна може досягти швидкого економічного зростання. Створення інноваційної моделі розвитку економіки, яка враховуватиме розбудову інфраструктури, залучення прямих іноземних інвестицій, експортоорієнтованість та стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу є наступним кроком до стабільної і процвітаючої економіки нашої країни.

Як показав проведений аналіз Україна історично спроможна на реалізацію «економічного прориву», вона має багату ресурсну базу і потенціал розвитку. Єдине чого вона потребує є науково обґрунтована система законодавчих рішень, які б могли сформувати ту саму політику «економічного прориву» і привести Україну до статусу «економічного дива».

Я сподіваюся, що успішне впровадження політики «економічного прориву» може підняти Україну як мінімум до рівня середнього рівня доходу. Подальший перехід до статусу з високим рівнем доходу передбачає ще один складний виклик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

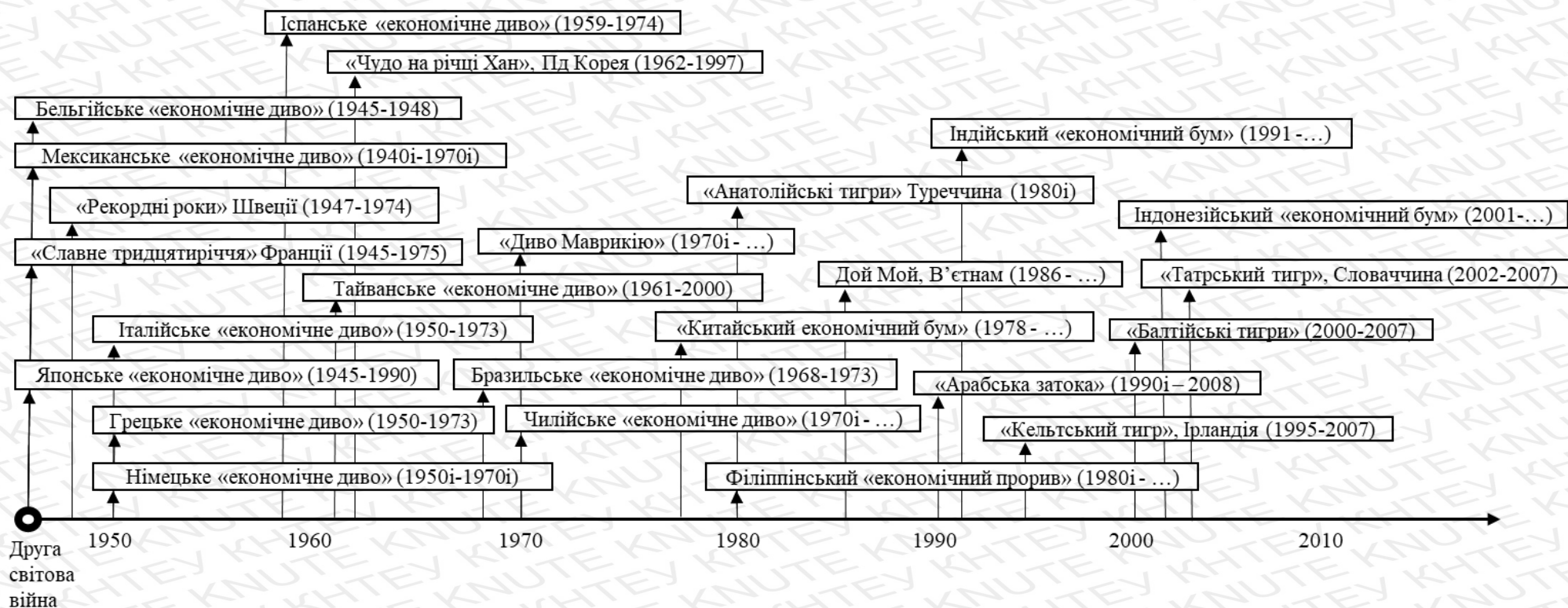
1. Шарма Р. Проривні економіки. У пошуках чергового економічного дива / Робін Шарма., 2013.
2. Мацкуляк І.Д., Сапожникова М.Т., Харчілава Г.П. Проривна економіка: до теорії управління змінами економічних систем // Управлінець. 2019. Т. 10. № 4. С. 75-84.
3. Ю.В. Полунеев, Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних орієнтирів / Ю.В. Полунеев // Демографія та соціальна економіка. — 2008. — № 2. — С. 29-41.
4. Казанцева Н. В. Трансформація управлінських парадигм освіти в умовах цифровізації, / Н. В. Казанцева. // Державний університет управління: Видавничий дім ГУУ. – 2018. – С. 357–362.
5. World Bank Group [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/>
6. Приходько О. Бразильська економіка: із лялечки в метелика? [Електронний ресурс] / О. Приходько – Режим доступу: https://zn.ua/ukr/foreign_economics/brazilska_ekonomika_iz_lyalechki_v_metelika.html.
7. Дальянегра Л. Перехід від авторитаризму до демократії: латиноамериканська специфіка / Л. Дальянегра, О. Дабене, Л. Калверта., 1997. – 112 с.
8. Весела Н. Інтеграція країн Латинської Америки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук / Весела Н., 2002. – 29 с.
9. Боровков А. Н. Мексика на новому повороті економічного і політичного розвитку. / А. Н. Боровков, І. К. Шереметьєв., 1999. – 129 с
10. Д'якова Л. Чилійська модель розвитку [Електронний ресурс] / Людмила Д'якова – Режим доступу: <http://svom.info/entry/459-chilijskaya-model-razvitiya/>.
11. Albuja J. Analysis of the Competitive Factors of Businesses in Chile / J. Albuja, L. Merino. // Espacios. – 2017. – №29. – С. 11.
12. Klaus Schwab, World Economic Forum, The Global Competitiveness Report. [Електронний ресурс] / Klaus Schwab – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

13. The IMD World Competitiveness Yearbook [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://worldcompetitiveness.imd.org/>
14. Поплавська Ж. Економічний прорив: прогрес заради добробуту / Ж. Поплавська, В. Поплавський. // вісн. Нан України. – 2008. – №5. – С. 18–23.
15. Биковська Е.Н., Кафіятулліна Ю.М., Харчілава Г.П. (2018). Сучасні тенденції цифровізації інноваційного процесу // Управління. № 1. С. 38-44
16. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
17. Index of Economic Freedom 2019, Promoting Economic Opportunity, Individual Empowerment & Prosperity [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.heritage.org/index/>
18. The Wall Street Journal [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wsj.com/>
19. The Heritage Foundation [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.heritage.org/>
20. Global Innovation Index 2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf
21. WIPO - World Intellectual Property Organization [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wipo.int/portal/en/index.html>
22. The Worldwide Governance Indicators project [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>
23. Social Progress Imperative [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.socialprogress.org/>
24. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/>
25. Скаршевський В. «Чому українська економіка почала різко гальмувати, і що з нею буде в поточному році?» [Електронний ресурс] /Скаршевський В. – Режим доступу: https://zik.ua/blogs/chomu_ukrainska_ekonomika_pochala_rizko_halmuvatyi_i_shcho_z_neiu_bude_v_potochnomu_rotsi_959774

26. Щербак А. Н. Як приборкати інфляцію в Україні / А. Н. Щербак. // Економіст. – 2009. – №9. – С. 43–45.
27. Гетман О. Надмірна держава. Чому Україна залишається серед найбідніших? [Електронний ресурс] /Гетман О. – Режим доступу: <https://finance.liga.net/ekonomika/article/chrezmernoie-gosudarstvo-pochemu-ukraina-ostaetsya-sredi-bedneyshih-4134628>
28. Yuriy Gorodnichenko, Growth Miracle For Ukraine? [Електронний ресурс] /Yuriy Gorodnichenko – Режим доступу: <https://voxukraine.org/en/growth-miracle-for-ukraine/>
29. Зануда А., Зростання ВВП України на 7%: реально чи ні? [Електронний ресурс] /Зануда А – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49557133>
30. У МВФ показали три сценарії розвитку економіки України, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/19/657261/>
31. International Monetary Fund [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.imf.org/>
32. “There are no prerequisites”: how Ukraine plans to achieve an “economic breakthrough” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.tellerreport.com/news/2019-10-22>
33. Takehiko Nakao «Eight key conditions for economic development» [Електронний ресурс] /Takehiko Nakao – Режим доступу: <https://asia.nikkei.com/Economy/Eight-key-conditions-for-economic-development>
34. George Monbiot «Finally, a breakthrough alternative to growth economics – the doughnut» [Електронний ресурс] / George Monbiot – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/apr/12/doughnut-growth-economics-book-economic-model>
35. First Kyiv Economic Forum: the formula of Ukrainian breakthrough [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ureclub.com/en/news/first_kyiv_economic_forum_the_formula_of_ukrainian_breakthrough

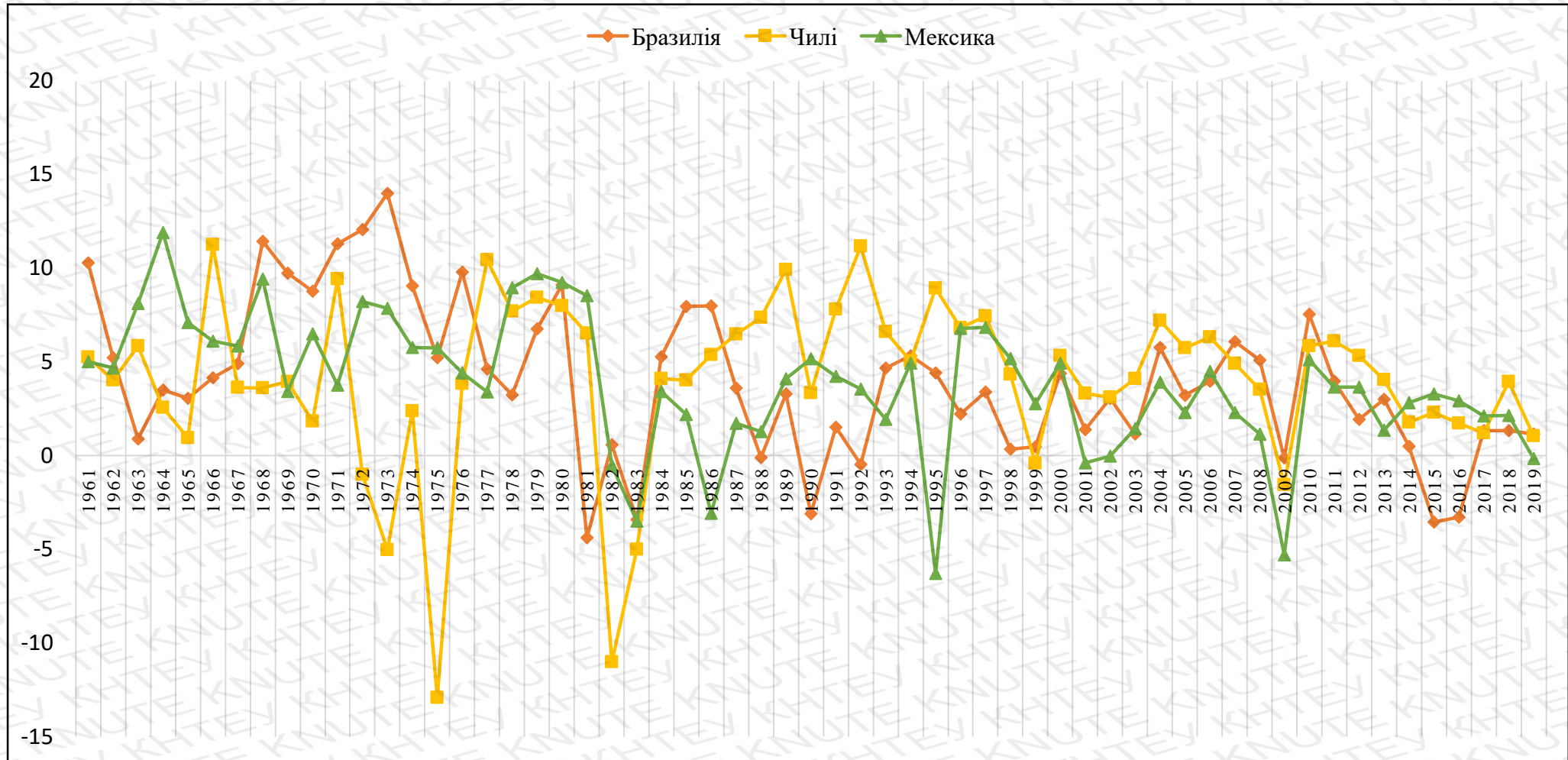
36. Жилінська О. Доктрина збалансованого розвитку «Україна 2030» [Електронний ресурс] /Жилінська О. – Режим доступу: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf>
37. Ю.В. Полунєєв, Технологія економічного прориву – прагматичний шлях наближення України до ЄС. // Концептуальні засади стратегії розвитку країни у глобальному конкурентному світі, 2007
38. Рада конкурентоспроможності України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.compete.org.ua
39. Easterly W. The elusive quest for growth: Economists' adventures and misadventures in the tropics / Easterly. // Cambridge, Massachusetts; London, England: The MIT Press. – 2001.
40. Мазін О. В. Модернізація і структурні зрушення в економіці Чилі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук / Мазін Олександр Всеволодович – Москва, 1995.
41. Fink C. Intellectual property use in middle income countries: the case of Chile / Carsten Fink. // Economic Research. – 2018 – №43.
42. Угода про асоціацію між Україною та Європейським союзом і його державами-членами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>
43. Тимошина Т. М. Економічна історія зарубіжних країн / Т. М. Тимошина. - М.: Юстицинформ, 2003. - С. 312 - 332.
44. Ізмайлов І. Шок не по-нашому / І. Ізмайлов // Енергія промислового зростання. - 2006. - № 4 (5)
45. Ястребова Г. С., Чаговець Л. О., Баликов О. Г. Можливості та передумови українського «економічного дива» // Економіка та управління національним господарством, 2014

Країни, що спромоглися здійснити «економічний прорив»

Джерело: розроблено автором на основі даних World Economic Forum

Динаміка ВВП Бразилії, Чилі та Мексики, за 1960-2019 роки, у % до попереднього року

Джерело: World Bank

Індекс фінансового стресу, Україна, 2008-2020 рр.

Джерело: Національний Банк України

Величина коефіцієнта кореляції і тіснота зв'язку за "Таблицею Чеддока"

Коефіцієнт кореляції	Тіснота зв'язку
1,00	Зв'язок функціональний
0,90—0,99	Дуже сильний
0,70—0,89	Сильний
0,50—0,69	Значний
0,30—0,49	Помірний
0,10—0,29	Слабкий
0,00	Зв'язок відсутній

Критичне значення коефіцієнта кореляції

Кількість одиниць сукупності	Вірогідність	
	0,95	0,99
10	0,5760	0,7079
11	0,5529	0,6835
12	0,5324	0,6614
13	0,5139	0,6411
14	0,4973	0,6226
15	0,4821	0,6055
16	0,4683	0,5897
17	0,4555	0,5751
18	0,4438	0,5614
19	0,4329	0,5487
20	0,4227	0,5368
25	0,3809	0,4869
30	0,3194	0,4487
35	0,3246	0,4182
40	0,3044	0,3932
45	0,2875	0,3721
50	0,2732	0,3511
60	0,2500	0,3248
70	0,2319	0,3017
80	0,2172	0,2830
90	0,2050	0,2673
100	0,1946	0,2540

Джерело: Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу / Г. І. Купалова., 2008. – 639 с.